

บทที่ ๓

คัมภีร์อานิสงส์ล้านนา

ดังได้กล่าวในบทที่ ๒ ถึงแนวคิดเรื่องอานิสงส์และความหมายในการใช้ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ชั้นหลัง ทั้งที่แต่งในสยามประเทศและต่างประเทศ และแนวคิดดังกล่าวนี้ได้กลายมาเป็น แบบให้นักปราชญ์ล้านนาได้อาศัยในการเรียบเรียงคัมภีร์อานิสงส์ขึ้น โดยมีจุดประสงค์หลัก ๆ อยู่ ๕ ประการดังต่อไปนี้คือ

๑. เพื่ออธิบายผลแห่งการประกอบกุศลกรรมด้านต่าง ๆ
๒. เพื่อชักชวนผู้คนในสังคมให้มีส่วนร่วมในการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา
๓. เพื่อความรุ่งเรืองดำรงตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
๔. เพื่อสนับสนุนประเพณีความเชื่อท้องถิ่นอันมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐาน
๕. เพื่อชักชวนผู้คนในสังคมให้มีส่วนร่วมในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

จำนวนต้นฉบับคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาที่สำรวจ โดยสถาบันวิจัยสังคม (๒๕๓๔) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่มีทั้งหมด ๒๒๘ ฉบับ และที่ปริวรรตและจัดพิมพ์โดยโรงพิมพ์อีกจำนวนหนึ่ง รวมไปถึงคัมภีร์อานิสงส์ที่แฝงอยู่ในรูปของวรรณกรรมตำนาน และคัมภีร์ยุคหลังที่เรียบเรียงขึ้นมาภายหลังซึ่งผู้วิจัยได้นำมาประกอบในการศึกษาครั้งนี้ด้วย สามารถแยกคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาได้เป็น ๔ ประเภทดังนี้

๑. คัมภีร์อานิสงส์ที่มีที่มาจากแนวคิดในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ยุคหลัง ซึ่งสามารถตรวจสอบกับพระไตรปิฎกได้
๒. คัมภีร์อานิสงส์ที่เรียบเรียงขึ้นเพื่อสนับสนุนความเชื่อประเพณีท้องถิ่น เช่น ความเชื่อเรื่องชาตหรือเรื่องคัมภีร์ประจำวันเกิด เดือนเกิด และปีเกิด ตามแนวคิดจากพระไตรปิฎก โดยมีกระบวนการสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ให้กับคัมภีร์ที่เรียบเรียงขึ้นด้วย
๓. คัมภีร์อานิสงส์ที่แฝงอยู่ในวรรณกรรมตำนาน โดยเฉพาะตำนานปุษนียวัตถุ และปุษนียสถาน
๔. คัมภีร์อานิสงส์ยุคใหม่ที่เรียบเรียงขึ้น โดยอาศัยหลักการเดิม เป้าหมายเดิม เพียงแต่เพิ่มหมวดเหตุการณ์ปัจจุบันที่ผู้เรียบเรียงเห็นว่ามิใช่ประโยชน์ในการกล่อมเกล่าผู้คนในสังคม

หากจะกล่าวว่าคัมภีร์อานิสงส์ล้านนามีที่มาจากความฉลาดในการวางกุศโลบายของปราชญ์ล้านนาก็คงไม่ผิด บำเพ็ญ ะวิน (บำเพ็ญ ะวิน : ๒๕๔๐) กล่าวว่า พุทธบริษัทชาวล้านนามีความฉลาดในการที่จะสร้างสิ่งที่เป็นรูปธรรมที่ผู้สร้างบุญไม่ว่าจะเป็นการให้ทานสิ่งต่าง ๆ การรักษาศีล และการเจริญ

ภาวนาเป็นต้น จะต้องเป็นผู้ได้รับผลอันดีงามคือ “ อานิสงส์ ” แทนที่จะเน้นที่ตัวบุญคือความอิมเอิบในใจ แต่กลับกล่าวถึงผลที่เป็นรูปธรรมเช่น การเกิดในสวรรค์ ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินเป็นต้น จนทำให้เกิดมีคัมภีร์ประเภทอานิสงส์เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่า ทาน คือ ภาวนา มีอิทธิพลต่อชีวิตของชาวพุทธเพียงไร

จุดประสงค์หลักของการจารึกคัมภีร์อานิสงส์ก็เพื่อพรรณนาอธิบายถึงผลของการประกอบคุณงามความดีตามหลัก บุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ ทาน คือ ภาวนา และคัมภีร์อานิสงส์ก็มุ่งแสดงอานิสงส์ที่เกิดจากการกระทำการบูชา ๒ ประการ คือ อามิสบูชา และปฏิบัติบูชา

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์ของพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต.๒๕๓๗:๑๓) ให้ความหมาย บุญกิริยาวัตถุว่า หมายถึงสิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ หรือเรื่องที่จัดเป็นการทำบุญ จัด ได้เป็น ๒ หมวด คือหมวด ๑ และหมวด ๑๐

หมวด ๑ ประกอบด้วย

๑. ทานมัย ทำบุญด้วยการให้
๒. สีสัมมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีลและประพฤติดี
๓. ภาวนามัย ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา

หมวด ๑๐ ประกอบด้วย

๑. ทานมัย ทำบุญด้วยการให้
๒. สีสัมมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีลและประพฤติดี
๓. ภาวนามัย ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา
๔. อปจายนมัย ทำบุญด้วยการประพฤติอ่อนน้อม
๕. เวชยาวัจนมัย ทำบุญด้วยการช่วยขวนขวายรับใช้
๖. ปัตติทานมัย ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนความดีให้ผู้อื่น
๗. ปัตตทานุโมทนามัย การทำบุญด้วยความยินดีความดีของผู้อื่น
๘. รัมมัสวณมัย ทำบุญด้วยการฟังธรรม
๙. รัมมเทศนามัย การทำบุญด้วยการตั้งสอนธรรม
๑๐. ทิฏฐุชกรรม การทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง (เป็นสัมมาทิฏฐิ เช่น เห็น ทำดีได้ ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น)

อามิสบูชาคือการบูชาด้วยอามิสวัตถุต่าง ๆ มีดอกไม้ รูปเทียน ข้าวน้ำ การสร้างถาวรวัตถุ ปูนียสถาน เสนาสนะ สิ่งก่อสร้าง ศาลา กุฏิ วิหาร พระพุทธรูป เจดีย์ ฯลฯ

ปฏิบัติบูชาได้แก่การรักษาไตรสรณคมน์ การรักษาศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ การเจริญภาวนา การเล่าเรียนพระสูตร พระวินัย พระอภิธรรม

๓.๑ การจัดแบ่งประเภทของวรรณกรรมคัมภีร์อานิสงส์

การจัดแบ่งคัมภีร์อานิสงส์ล้านนานั้นสามารถจัดแบ่งได้ตามเนื้อหา แต่มีข้อควรคำนึง อยู่บ้าง ก็คือมีคัมภีร์บางประเภทที่มีเนื้อหาเกี่ยวเนื่องคาบเกี่ยวกับคัมภีร์อานิสงส์อยู่นั้นก็คือ วรรณกรรมตำนาน ซึ่งจัดเข้าในประเภทตำนานฝ่ายวัด ปุชณียสถาน ปุชณียวัตถุ ในการจัดแบ่งประเภทของวรรณกรรมคัมภีร์อานิสงส์ จึงจำเป็นต้องผนวกคัมภีร์ประเภทตำนานเข้าไปด้วย และยังรวมไปถึงคัมภีร์ประเภทชาดกที่แสดงแนวคิดเรื่องอานิสงส์ พรรณเพ็ญ เครือไทย (๒๕๔๑ : ๖๐) ได้จัดแบ่งคัมภีร์อานิสงส์ออกเป็น ๖ ประเภทตามเนื้อหาโดยพิจารณาจากเนื้อเรื่อง ดังต่อไปนี้

๑. อานิสงส์ของการสร้าง การถวายทาน เช่นการสร้างวิหาร สร้างพระพุทธรูป การถวายข้าวปิ่นทิบาต อานิสงส์ดอกไม้
๒. อานิสงส์ของการบวช เช่นอานิสงส์บวชสามเณร อานิสงส์บวชวิหาร พุทธรูป แทนพระพุทธรูป
๓. อานิสงส์ของการรักษาศีล เช่น อานิสงส์ศีลห้าศีลแปด อานิสงส์ศีลภาวนา อานิสงส์ศีลเส้นเดียว
๔. อานิสงส์ของการทำศพ เช่น อานิสงส์ล้างศพ อานิสงส์หน้าศพ อานิสงส์ศพ เด็กน้อยชาวคน อานิสงส์ฌาปนกิจ อานิสงส์ส่งสการ อานิสงส์ทำบุญให้คนตาย
๕. อานิสงส์ของการบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญต่าง ๆ เช่นอานิสงส์ปีใหม่ อานิสงส์เข้าพรรษา อานิสงส์มาฆบูชา อานิสงส์ก่อกเจดีย์ทราย อานิสงส์ขนน้ำชนทราย
๖. อานิสงส์ของการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ นอกจากที่กล่าวมาแล้ว เช่นอานิสงส์กองขี้เหยื่อ อานิสงส์ปลุกไม้สติ อานิสงส์เลี้ยงพ่อแม่

ผู้วิจัยเห็นว่า คัมภีร์อานิสงส์นี้ มีเนื้อหาที่กล่าวถึงอานิสงส์ของการประกอบคุณงามความดี ตรงๆ แต่พฤติกรรม และคุณความดีนั้นแตกต่างกันไปตามลักษณะกิจกรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การประกอบคุณความดีอันมีพื้นฐานมาจาก บุญกิริยาวัตถุ ๓ อย่าง คือ ทาน ศีล ภาวนา เนื้อหาของคัมภีร์อานิสงส์ก็เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ทาน ศีล ภาวนา นั้นเอง จึงเห็นว่าควรจัดคัมภีร์อานิสงส์ให้เข้าในบุญกิริยาวัตถุ นั้น ตามกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำคัมภีร์อานิสงส์ที่สำรวจและเก็บรักษาโดย สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่จำนวน ๒๒๘ ฉบับ และคัมภีร์ต้นฉบับโบราณที่ผู้วิจัยได้ยืมจากวัดต่าง ๆ มาศึกษาแล้วดำเนินการคัดเลือกเพื่อเป็นตัวแทนของคัมภีร์ทั้งหมด โดยได้พิจารณาถึงเนื้อหาของคัมภีร์ และชื่อของคัมภีร์ด้วย และจากการคัดเลือกก็พบว่า ในจำนวนต้นฉบับ ๒๒๘ ฉบับนั้น มีความซ้ำซ้อนกันด้านเนื้อหาและชื่อ และบางเรื่องชื่อต่างกัน แต่มีเนื้อหาเป็นอย่างเดียวกัน เช่นเรื่อง อานิสงส์ผ้าทอด อานิสงส์ผ้าบังสุกุล อานิสงส์หยากเหยื่อ คัมภีร์อานิสงส์ที่มีเป้าหมายในการสร้างค่านิยม การสร้างคัมภีร์

ถวายวัด ก็มีหลายฉบับด้วยกัน มีชื่อต่างกันแต่มีเนื้อหาที่มุ่งสนับสนุนกิจกรรมเป็นแนวเดียวกันคือ **อานิสงส์ัมมกัสาณ อานิสงส์ังฆัมม อานิสงส์ชาดก อานิสงส์โพรามชาดก อานิสงส์แปดหมื่นสี่พัน** **ชั้น อานิสงส์ปฏิภกจริยา อานิสงส์สังเขปนธัมมเปณฑาน** คัมภีร์อานิสงส์ที่กล่าวมานี้มีเนื้อเรื่อง แตกต่างกันไปบ้าง และคัมภีร์อานิสงส์บางเรื่องมีต้นฉบับที่เกิดจากการคัดลอกสืบต่อกันมา เพราะประเพณีนิยมมีจำนวนถึง ๑๐ ฉบับเช่น **อานิสงส์สังเขปนธัมม** ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการคัดเลือกคัมภีร์อานิสงส์ในการศึกษาครั้งนี้ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น ๓ ขั้นตอนดังนี้

๑. ดำเนินการศึกษาคัดคัมภีร์ที่มีเนื้อหาและชื่อซ้ำกัน ได้จำนวน ๑๓๔ เรื่อง
๒. ดำเนินการคัดคัมภีร์ตามเนื้อหา พบว่ามีความซ้ำกัน จึงคัดเลือกเอาเฉพาะคัมภีร์ที่มีเนื้อหา และเป้าหมายสนับสนุนกิจกรรมเดียวกันได้จำนวนคัมภีร์ ๕๑ เรื่อง
๓. จัดคัมภีร์ทั้ง ๕๑ เรื่อง ลงในบุญกิริยาวัตถุ จึงได้กลุ่มคัมภีร์ ดังต่อไปนี้
 - ๓.๑. กลุ่มทาน ประกอบด้วยกลุ่มกิจกรรมย่อย ๗ ประเภท
 - ๓.๒. กลุ่มศีล ประกอบด้วยกิจกรรมเนื่องด้วยการรักษาศีล ๑ กลุ่ม
 - ๓.๓. กลุ่มภาวนา ประกอบด้วยกิจกรรมบำเพ็ญเพียรทางจิต ๑ กลุ่ม
 - ๓.๔. กลุ่มพิเศษอื่นๆ ประกอบด้วยกิจกรรมที่นอกเหนือจาก ๓ กลุ่มที่กล่าวมา จำนวน ๘ กลุ่ม รวมเป็นคัมภีร์อานิสงส์ทั้งสิ้น ๑๗ ประเภท

ลักษณะของคัมภีร์ที่ได้รับการคัดเลือก

๑. เป็นคัมภีร์ที่มีชื่อต่างกัน
๒. มีเนื้อหาต่างกัน
๓. มีเป้าหมายสนับสนุนกิจกรรมอย่างเดียวกัน

เกณฑ์ในการคัดเลือก

๑. มีเนื้อหาครบถ้วน กล่าวคือมีความสมบูรณ์ด้านเนื้อหา
๒. มีอายุเก่าแก่ที่สุด หากพบว่าคัมภีร์ที่คัดเลือกมาศึกษา มีความเก่าแก่มาก แต่ขาดความสมบูรณ์ในด้านเนื้อหาและความชัดเจนของต้นฉบับจะใช้ต้นฉบับที่มี เนื้อหาตรงกัน แต่มีอายุรอง ลงไปมาศึกษาแทน

จำนวนคัมภีร์ที่คัดเลือกมาศึกษาจัดแบ่งตามกลุ่มดังนี้

๑. กลุ่มทานประกอบด้วยกลุ่มย่อย ๗ กลุ่ม คือ

๑.๑ กลุ่มสนับสนุนกิจกรรมถวายผ้า มีจำนวน ๕ คัมภีร์

๑. อานิสงส์ถวายทานอัญฐุบริหาร	๒. อานิสงส์ทานผ้าปิ้งสุกุล อานิสงส์ผ้าทอด
๓. อานิสงส์ผ้าแพดาน	๔. อานิสงส์ผ้าเผาศพ
๕. อานิสงส์กัณฐิน	

๑.๒ กลุ่มกิจกรรมการถวายอาหารจำนวน ๑๖ คัมภีร์

๖. อานิสงส์เข้าจีเข้าหลาม	๗. อานิสงส์เข้าชาวเมียด
๘. อานิสงส์เข้าคัมทิพย์	๘. อานิสงส์เข้าปิณฑิบาท
๑๐. อานิสงส์เข้าประดับดิน	๑๑. อานิสงส์เข้าเปลือกเข้าสาน
๑๒. อานิสงส์เข้าพังก้อน	๑๓. อานิสงส์เข้ายาคุ
๑๔. อานิสงส์ทานเข้าล้นบาตร	๑๕. อานิสงส์ทานเข้าสลาภภัตร
๑๖. อานิสงส์ทานฉัตรเข้า	๑๖. อานิสงส์ทานคอยเข้าเปลือก
๑๘. อานิสงส์ทานน้ำอ้อย น้ำหวาน น้ำสัปปิ	๑๘. อานิสงส์ทานลูกส้มของหวาน
๒๐. อานิสงส์รังผึ้ง	๒๑. อานิสงส์หมากหนัด

๑.๓ กลุ่มถวายเครื่องสักการะบูชา จำนวน ๗ คัมภีร์

๒๒. อานิสงส์ของหอม	๒๓. อานิสงส์ค้ำหงส์ค้ำทุง
๒๔. อานิสงส์ดอกไม้ม	๒๕. อานิสงส์ผางพทีส
๒๖. อานิสงส์ล้างทุง(ธงตะขาบ)	๒๖. อานิสงส์บอไฟ
๒๘. อานิสงส์ราวเทียน (ที่ปักเทียน)	

๑.๔ กลุ่มสนับสนุนกิจกรรมการสร้างปูชนียวัตถุ ปูชนียสถาน เสนาสนะ มี ๑๐ คัมภีร์

๒๙. อานิสงส์เจดีย์	๓๐. อานิสงส์ทานอุหาเงื่อมถ้ำ
๓๑. อานิสงส์ตั้งทานศาลา	๓๒. อานิสงส์ธัมมาสน
๓๓. อานิสงส์ธาตุ	๓๔. อานิสงส์พิมพ์สาธารูป (พระพุทธรูป)
๓๕. อานิสงส์ตั้งวิหาร	๓๖. อานิสงส์ตั้งวัด (เวจจุกฎิ)
๓๗. อานิสงส์สร้างกฎิวิหาร	๓๘. อานิสงส์สร้างหีค (หีบธรรม)

๑.๕ กลุ่มสนับสนุนการสร้างคัมภีร์ จำนวน ๖ คัมภีร์

๓๕. อานิสงส์คำสอน	๔๐. อานิสงส์ไปราณชาดก
๔๑. อานิสงส์ปิฎกจริยา	๔๒. อานิสงส์แปดหมื่นสี่พันขันธ์
๔๓. อานิสงส์สร้างเขียนธัมมเป็นทาน	๔๔. อานิสงส์สัตตปกรณ

๑.๖ กลุ่มสนับสนุนกิจกรรมการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับ มี ๓ คัมภีร์

๔๕. อานิสงส์เข้าสังฆ์	๔๖. อานิสงส์ทานตุกเหล็กตุกทอง
๔๗. อานิสงส์ทำบุญให้คนตาย	

๑.๗ กลุ่มสนับสนุนกิจกรรมการถวายการอุปัฏฐากบำรุง มี ๖ คัมภีร์

๔๘. อานิสงส์ทานหัว	๔๙. อานิสงส์การนิมนต์พระเจ้าเจ้าพรหม
๕๐. อานิสงส์เลี้ยงพ่อแม่	๕๑. อานิสงส์อุปัฏฐากพระพุทธเจ้า

๒. กลุ่มศีล คือกลุ่มสนับสนุนกิจกรรมการมี กตคนเอง มี ๔ คัมภีร์

๕๒. อานิสงส์รักษาศีลเส้นเดียว	๕๓. อานิสงส์ศีล
๕๔. อานิสงส์รักษาศีลสิบประการ	๕๕. อานิสงส์ศีลแปด

๓. กลุ่มกิจกรรมภาวนา สนับสนุนการบำเพ็ญเพียรทางจิต หรือการบำเพ็ญข้อวัตร มี ๕ คัมภีร์

๕๖. อานิสงส์จงกรม	๕๗. อานิสงส์พุทโธ
๕๘. อานิสงส์สูตร	๕๙. อานิสงส์อดโภชน
๖๐. อานิสงส์อัปปิจจตา	

๔. กลุ่มสนับสนุนกิจกรรมงานศพ และการเข้าใจถึงสังขารมของชีวิต มี ๘ คัมภีร์

๖๑. อานิสงส์ส่งสการ	๖๒. อานิสงส์หน้าศพ
๖๓. อานิสงส์คนตาย	๖๔. อานิสงส์ล้างคาบ
๖๕. อานิสงส์ฌาปนกิจจา	๖๖. อานิสงส์ศพเด็กน้อยชาวคน
๖๗. อานิสงส์สังขาร	๖๘. อานิสงส์สมัตตาสรีระ

๕. กลุ่มสนับสนุนกิจกรรมเทศกาล ประเพณี พิธีกรรม มี ๖ คัมภีร์

๖๙. อานิสงส์ก่อเจดีย์ชาย	๗๐. อานิสงส์ขนชายใส่วัด
๗๑. อานิสงส์มาฆบูชา	๗๒. อานิสงส์ปีใหม่
๗๓. อานิสงส์เข้าวัสสา	๗๔. อานิสงส์เดือนยี่

๖. กลุ่มสนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ มี ๓ คัมภีร์

๑๕. อานิสงส์ปลูกไม้สลิ ๑๖. อานิสงส์ล้างขัว สาลา ขุดบ่อน้ำ
๑๗. อานิสงส์เอาหัวควายแห้งแบ่งขัว

๗. กลุ่มสนับสนุนกิจกรรมการบวช มี ๓ คัมภีร์

๑๘. อานิสงส์บวช ๑๙. อานิสงส์บวชสามเณร
๒๐. อานิสงส์บวชวิหาร พุทธรูป แทนพุทธรูป

๘. กลุ่มสนับสนุนการฟังธรรม มี ๓ คัมภีร์

๒๑. อานิสงส์การฟังธรรม ๒๒. อานิสงส์เวสสันดร
๒๓. อานิสงส์มังคละ

๙. กลุ่มที่สนับสนุนการสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ให้กับสถานที่และพิธีกรรม มี ๒ คัมภีร์

๒๔. อานิสงส์เทพคาถา ๒๕. อานิสงส์สังฆรวมธาตุ

๑๐. กลุ่มคัมภีร์ประเภทเป็นแหล่งที่มาของอานิสงส์ทั้งหลายมี ๔ คัมภีร์

๒๖. อานิสงส์ต่าง ๆ ๒๗. อานิสงส์รวม ๗ ประการ
๒๘. อานิสงส์ยอดทาน ๒๘. อานิสงส์สัตพทาน

๑๑. กลุ่มเบ็ดเตล็ด มี ๔ คัมภีร์

๒๙. อานิสงส์ทุกคตะ อานิสงส์ลิตทกะ ๓๐. อานิสงส์วงกุ
๓๑. อานิสงส์ป่าไม้หิมพานต์ ๓๑. อานิสงส์หนูเผือก

อนึ่งคัมภีร์อานิสงส์ต่อไปนี้ได้รับการปริวรรตเป็นภาษาไทยกลางปัจจุบันโดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่แล้วดังนี้

๑. อานิสงส์ทานทุง ฉบับวัดบ้านแอน อำเภอคอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่
๒. อานิสงส์ทานทุง ฉบับวัดแม่ตั้ง ตำบลแม่พริก จังหวัดลำปาง
๓. อานิสงส์ทานทุงเหล็กทุ่งทอง ฉบับวัดสันขวาง ตำบลน้ำแพร่ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่และฉบับวัดดอกแดง ตำบลสง่าบ้าน อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
๔. อานิสงส์คนตาย ฉบับวัดทรายมูล ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
๕. อานิสงส์ล้างคาบ ฉบับวัดดอกเอื้อง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๖. อานิสงส์หน้าศพ ฌบับวัดลัญจิวาราม ตำบลสันผักหวาน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
๗. อานิสงส์เผาศพ ฌบับวัดบ้านหลาย ตำบลสบปราบ จังหวัดลำปาง
๘. อานิสงส์สลากภักต์ ฌบับวัดบ้านท่อ ตำบลป่าตัน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
๙. อานิสงส์ล้างทุง ฌบับวัดคอนชัย ตำบลทุ่งปี่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
๑๐. อานิสงส์สร้างพระพุทธรูป ฌบับวัดช่วงสิงห์ ตำบลช่วงสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๓.๒ ประเพณีนิยมการสร้างคัมภีร์ถวายวัด

การที่คัมภีร์อานิสงส์เรื่องหนึ่ง ๆ มีต้นฉบับมากกว่าหนึ่งในวัดหนึ่ง หรือมีมากกระจัดกระจายตามหอไตรของวัดต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงประเพณีความนิยมสร้างคัมภีร์ถวายวัดประการหนึ่งดังที่ปรากฏใน *คัมภีร์อานิสงส์สร้างธัมม์* ฌบับวัดชัยชนะ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ที่แสดงให้เห็นถึงอานิสงส์ การสร้างคัมภีร์ โดยเริ่มตั้งแต่ การนำใบลานมาถวาย การนำอาน้ำมันผสมสีค้ำมาลูบให้รอยที่จารไว้ในลานเป็นตัวอักษร และนำกลับมาขจัดน้ำมันผสมสีค้ำในส่วนที่ไม่ต้องการออก ให้คงเหลืออักษรคำบนใบลาน กรรมวิธีนี้เรียกว่า “ลูบธัมม์” ถวายคำห่อคัมภีร์ธัมม์ ทำสายร้อยใบลานให้เป็นกลุ่มและระเบียบ ทำให้ไม่ประกำ และสร้าง “หีคธัมม์” คือหีบที่เก็บคัมภีร์

ความนิยมในการสร้างคัมภีร์ถวายวัดในล้านนานั้นเป็นปรากฏการณ์ปกติเช่นเดียวกับ ค่านิยมในการสร้างหนังสือถวายวัดของคนไทยภาคอื่น ๆ เพราะมีหลักฐานพิสูจน์ให้เห็นถึงความนิยมดังกล่าว คัมภีร์บางเรื่อง ชาดกบางเรื่อง เช่นเรื่อง เวสสันดรชาดก หรือมหาชาติซึ่งมีมากมายหลายสำนวน ดังที่ประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๒๖ : ๗) ได้กล่าวถึงจำนวนสำนวนวรรณคดีมหาชาติของล้านนาว่ามีมากกว่า ๑๒๐ สำนวน และก็มีข้อนิยมในการสร้างคัมภีร์ดังกล่าวถวาย เพราะถือว่าได้อานิสงส์มหาศาล และยังมีประเพณีนิยมครบเท่าทุกวันนี้ก็คือ การฟังธรรมหรือเทศน์มหาชาติ เพราะถือว่ามีอานิสงส์เป็นอันมากและยังจะเป็นบารมีส่งหนุนให้ผู้มี โอกาสได้ฟังแม้สักครั้งหนึ่งในชีวิต ได้มีโอกาสพบพระศรีอาริยมตไตรในอนาคตกาลเบื้องหน้าโน้น ดังนั้นในหอไตรของวัดหนึ่ง ๆ อาจพบว่ามีวรรณกรรมเวสสันดรชาดกมากกว่าหนึ่งสำนวน หรือหลายชุด สอดคล้องกับ ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (๒๕๓๒ : ๒) ที่กล่าวถึงจำนวนต้นฉบับคัมภีร์ใบลานหมวดชาดก (๐๗) ที่สำรวจโดยโครงการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของ โครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ว่าพบมากที่สุดและที่มีมากที่สุดด้วยเหตุผล ๒ ประการคือ

๑. เป็นชาดกที่ได้รับความนิยมมาก โดยพระสงฆ์นิยมนำมาใช้เทศนา เนื่องจากมีเนื้อเรื่องที่สนุกสนาน เป็นที่ชื่นชอบของผู้ฟัง ตัวอย่างเช่น คำวธรรมเรื่องหงส์ผาคำ สุวรรณะหอยสังข์ แสงเมืองหลงดำ เป็นต้น โดยเฉพาะเรื่องมหาชาติจะพบมาก

๒. เป็นชาดก ที่ใช้ประกอบในพิธีกรรม ชาดกประเภทนี้ที่พบมาก มิใช่เพราะความนิยม

ในการฟังเทศน์ แต่เป็นเพราะเกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องการ “ ทานกรรม ”

ด้วยเหตุผลดังกล่าว การพบวรรณคดีชาคเรื่องต่าง ๆ ซ้ำ ๆ กันในแต่ละวัด จึงมิใช่ข้อพิสูจน์ถึงความนิยมในการอ่านเรื่องนั้นแพร่หลายแต่อย่างใด เพราะบางเรื่องเป็นเพียงความนิยมทำทานเป็นประเพณีเท่านั้น

จากคัมภีร์อานิสงส์ที่ชื่อและเนื้อหาไม่ซ้ำจำนวน ๑๓๔ เรื่อง ที่ผู้วิจัยคัดเลือกไว้ นั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาอย่างละเอียดอีกครั้งก็พบว่า คัมภีร์อานิสงส์เหล่านั้นยังมีความสัมพันธ์ เกี่ยวเนื่องกันด้วยเนื้อหา คือมีเป้าหมายในกิจกรรมเป็นอย่างเดียวกัน เช่น กิจกรรมว่าด้วยอานิสงส์ในการสร้างถาวรวัตถุ ปุชนียวัตถุ ปุชนียสถาน อานิสงส์ของการถวายอาหาร อานิสงส์การถวายผ้าเป็นต้น จึงทำให้ผู้วิจัยตัดสินใจดำเนินการคัดเลือกคัมภีร์อานิสงส์จำนวน ๑๓๔ เรื่องนั้นอีกครั้งโดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกตามเป้าหมายและจุดประสงค์ของคัมภีร์ดังนี้

๑. มีจุดประสงค์และเป้าหมายในกิจกรรมเดียวกัน เช่น การทอดผ้าป่า การสร้างถาวรวัตถุ ในพระพุทธศาสนา
๒. มีโครงสร้างเป็นอย่างเดียวกัน คือโครงสร้างด้านเนื้อเรื่อง การนำเสนอ เป็นแบบเดียวกัน
๓. เป็นคัมภีร์ที่เรียบเรียงขึ้นตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ ทาน ศีล ภาวนา

ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงได้คัมภีร์อานิสงส์จำนวน ๕๓ เรื่อง และที่เป็นตัวแทนของคัมภีร์ที่เหลือทั้งหมดคือ ผู้วิจัยได้จัดคัมภีร์อานิสงส์ที่คัดแล้วลงในกลุ่ม บุญกิริยาวัตถุ ๓ เพราะเนื้อหาส่วนใหญ่ของคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา มุ่งเน้นแสดง อานิสงส์ที่เกิดจากการทำบุญ ด้วยการให้และการรักษาศีลมากเป็นพิเศษ ส่วนคัมภีร์อานิสงส์ที่กล่าวถึง และกิจกรรมที่เกี่ยวกับ การเจริญภาวนามีไม่มาก และยังมีคัมภีร์อานิสงส์กลุ่มอื่นที่ สามารถแบ่งออกไป ตามกลุ่มกิจกรรมนอกเหนือไปจากนี้ได้อีก แม้อาจจะจัดให้เข้าในกลุ่มบุญ กิริยาวัตถุ ๓ ได้ แต่เพื่อความชัดเจนจึงจัดเป็นกลุ่มอีกต่างหาก

ในแต่ละกลุ่มนั้นผู้วิจัยได้ระบุชื่อคัมภีร์ กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เป้าหมาย และอานิสงส์หรือประโยชน์ที่ได้รับ โดยที่อานิสงส์หรือผลที่ได้รับในตารางสรุปที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ ผู้วิจัยหมายถึงอานิสงส์ที่เป็นประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรม และเป็นสิ่ง ที่ได้รับใน ปัจจุบันนี้ทั้งผู้ให้และผู้รับ และรวมไปถึงอานิสงส์ที่ ได้ รับและจะไ้ ได้รับ ในอนาคตในรูปของ โลกียสมบัติ ได้แก่ การ เกิดเป็น ชนชั้นปกครอง ทั้งในระดับมนุษย์และระดับเทพ และการเกิดเป็น มนุษย์ที่ สมบูรณ์ ด้วย โภคทรัพย์ มีรูปโฉมโนม พรณสวองาม มีเสน่ห์แก่ผู้พบเห็น ความมีอำนาจ ความมีปัญญาเฉลียวฉลาด ซึ่ง คัมภีร์อานิสงส์ล้านนา ให้ความสำคัญ แก่การกระทำดี โดยได้ระบุถึง ผลแห่งกุศลกรรม เป็นในรูปของรางวัล แห่งความดีที่ผู้ ประกอบจะได้รับตามกิจกรรม

การแบ่งกลุ่มคัมภีร์อานิสงส์ หรือจัดประเภทคัมภีร์ ดังกล่าวมาเป็นการจัดแบ่งตามเนื้อหา และกิจกรรม และเป้าหมายซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า คัมภีร์อานิสงส์ที่จัดไว้นี้เป็นไปตามกิจกรรม และบทบาท

ที่คัมภีร์เหล่านี้มีอยู่ในสังคมล้านนา กล่าวคือคัมภีร์ต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ มีบทบาทในวิถีชีวิตของชาว
ล้านนาที่เกี่ยวข้องด้วยพิธีกรรมท้องถิ่นที่มีความคิด ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานจาก
ข้อมูลที่ปรากฏในเนื้อหาของคัมภีร์เหล่านั้น ผู้วิจัย สรุปเนื้อหาออกเป็นสองส่วนใหญ่ ๆ ๒ ประการคือ

ประการแรก ได้แก่เนื้อหาที่สะท้อนแนวคิดที่มาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกในเรื่องของอานิสงส์ที่
เกิดจากการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ ทาน ศีล และภาวนา และประการที่สอง ได้แก่แนวคิดที่อาศัย
แนวคิด โครงสร้าง สารัตถะบางส่วนจากพระไตรปิฎกเรื่อง อานิสงส์ และวิธีการ ได้มาซึ่งอานิสงส์ตาม
กระบวนการของ หลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ หรือบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ แต่หากส่วนที่สองนี้มีเนื้อหาเป็นของ
ล้านนาโดยตรง กล่าวคือเป็นเรื่องราวที่สะท้อนทั้งแนวคิด วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชาวล้านนา ใน
แต่ละเดือนในรอบปี ชาวล้านนามีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างไม่ขาด
และในแต่ละเดือนนั้นกิจกรรมที่เนื่องด้วยศาสนานั้น มีพุทธศาสนิกชนเอาใจใส่ปฏิบัติตามด้วยศรัทธา
ปสาทะอย่างแท้จริง และในส่วนของพระสงฆ์และผู้รู้ล้านนาก็ไม่ได้ละเลยที่จะสนับสนุนกิจกรรม
เหล่านั้น โดยได้มีความเพียรพยายาม หาหลักฐานแนวคิดในพระไตรปิฎกมาอ้างอิงสนับสนุนกิจกรรม
ดังกล่าวให้มีความศักดิ์สิทธิ์น่าเชื่อถือยิ่งขึ้นจึงมีวรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อรองรับและเสริมเพิ่มพูน
ศรัทธापสาทะในการประกอบกิจกรรม ดังกล่าวอย่างมีหลักการ และผู้รจนาคัมภีร์เหล่านั้นก็ไม่ลืม
บทบาทของตนเองในฐานะ เป็นหน่วยหนึ่งในสังคมที่จะบันทึกเหตุการณ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม สิ่ง
เกิดขึ้นในสังคม ลงในวรรณกรรมที่เขียนด้วยคำที่ สัทธา พินิจภูควล (๒๕๑๕) กล่าวว่า “ วรรณคดีเป็น
ผลงานของมนุษย์ ดังนั้นจึงเป็นที่เก็บความคิดความเป็นอยู่และลักษณะภาพต่าง ๆ ของมนุษย์ที่เป็นส่วน
หนึ่งของสังคมไว้ สังคมเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการไปตามเหตุการณ์อย่างไร วรรณคดีก็จะ
กล่าวอย่างนั้น ”

คัมภีร์อานิสงส์ล้านนาก็เกิดขึ้นจากการมุ่งแสดงหลักการของพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วย “ ทำดี
ได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หว่านพืชเช่นไร ได้ผลเช่นนั้น ” และ เพื่อสืบทอดและส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น
ภายใต้ความเชื่อทางศาสนา ในประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนาที่ชาวพุทธล้านนานิยมปฏิบัติกัน
มานานนั้น ได้มีคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาสนับสนุนความเชื่อนั้นอยู่ ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงประเพณี
และพิธีกรรมของชาวล้านนาที่นิยมปฏิบัติกันในแต่ละเดือนตลอดปี โดยจะนำคัมภีร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ
กิจกรรมในแต่ละเดือนมาวิเคราะห์ร่วมด้วย ในบทที่ว่าด้วยการศึกษาบทบาทของคัมภีร์อานิสงส์
ล้านนาต่อไป ในการศึกษา วิจัยคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาต่อไปนี้จะกล่าวถึง พัฒนาการและ รูปลักษณะของ
วรรณกรรมอานิสงส์ล้านนา

สังคมพุทธในล้านนาได้ให้ความสำคัญกับธัมมคัมภีร์เป็นอย่างยิ่ง ตัวคัมภีร์เองนั้นถือได้ว่าเป็น
เป็นผลผลิตแห่งอารยธรรมของมนุษย์ และคัมภีร์เป็นองค์ประกอบสำคัญของทุก ๆ ศาสนาเพราะ
เป็นหนังสือที่บรรจุเอา คำสอนของพระศาสดาหรือของพระสาวกองค์ สำคัญ ๆ ไว้ เพื่อให้
ศาสนิกชนได้นำไปศึกษาและปฏิบัติตาม โดยเฉพาะใน พระพุทธศาสนาจะมี คัมภีร์ธัมม เป็นเครื่องมือ
สำคัญที่พระสงฆ์จะเป็นผู้ใช้เทศน์ (ปริยานุช อนุสุเรนทร์ ๒๕๔๐ : ๑๘)

แสง จันทร์งาม (๒๕๒๕ : ๑๓๘) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของคัมภีร์ธรรมในพระพุทธศาสนาไว้ดังต่อไปนี้

๑. เขียนขึ้นภายหลังพระศาสดา พระสาวกบางองค์จะได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่จดจำคำสั่งสอนของพระศาสดา แล้วถ่ายทอดสืบต่อกันมาด้วยปาก (มุขปาฐะ) และได้รับการเขียนลงในวัตถุต่าง ๆ ภายหลัง เช่น ในพระพุทธศาสนาก็จะมีพระอนุบาลี ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่จดจำบรรดาระเบียบวินัยทั้งหลายที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ มีพระอานนท์ที่ได้รับมอบหมายให้จดจำคำสั่งสอนเชิงปรัชญา และจริยธรรมทั่ว ๆ ไป ดังนี้ เป็นต้น

๒. คัมภีร์ทางศาสนาได้รับการนับถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อย่างที่ชาวพุทธได้ใช้คำว่า “พระ” นำหน้าคำว่า ไตรปิฎก เพื่อแสดงถึงความเคารพสูงสุด ถือเป็นตัวแทน เป็นศาสดาสืบต่อจากพระพุทธองค์

๓. คัมภีร์ทางศาสนามีหลายประเภท ที่เกิดต่อเนื่องกันอย่างเช่น ในศาสนาพุทธมีพระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์รุ่นแรก มี อรรถกถา ซึ่งขยายความในพระไตรปิฎกเป็นรุ่นที่สอง มีฎีกา ซึ่งขยายความในอรรถกถาเป็นรุ่นที่สาม และมี อนุฎีกา ซึ่งอธิบายความในฎีกาเป็นรุ่นที่สี่ เป็นต้น

๔. ภาษาในคัมภีร์ทางศาสนามักจะเป็นภาษาเก่าแก่ และได้รับการนับถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วย เช่น ศาสนาพุทธถือว่า ภาษาบาลี ที่ใช้บันทึกพระไตรปิฎกนั้นเป็นภาษาที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ถือเป็นวิชาหนึ่งที่พระสงฆ์จะต้องเรียน เวลาสวดมนต์ในพิธีต่าง ๆ ก็จะต้องสวดเป็นภาษาบาลี ก่อนการแสดงธรรมก็จะมีกรยกคำบาลีขึ้นมานำหน้า และเวลาจบก็มีการยกคำบาลีขึ้นมาอีกเช่นกัน ดังนี้ เป็นต้น

คัมภีร์ไบเบิลหรือหนังสือสุกในล้านนาอันสันนิษฐานกันว่า น่าจะมีมาตั้งแต่สมัย พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนแถบนี้แล้ว กล่าวคือเริ่มตั้งแต่สมัยพระนางเจ้าจามเทวี มาจนถึง ยุคสมัยของพระเมือแก้ว กษัตริย์ราชวงศ์มังราย การจารึกพระธรรมคำสั่งสอนลงในไบเบิลนั้นได้เริ่ม เป็นครั้งแรกที่อาโลกเลฆสถาน ในมาดเลขนบท ลังกาทวีป ในรัชสมัยของพระเจ้าวิฑูคามฉือภัย สาเหตุ ของการสังคายนาอยู่ที่ปัญหาเรื่องการทรงจำพระไตรปิฎกของอุลบุตร ประกอบกับ พระเถระผู้ทรงจำพระไตรปิฎกชุกนั้นพบกับความลำบากนานาประการ จากภัยสงคราม ความขาดแคลนด้านปัจจัยสนับสนุน และวิธีการสืบทอดพระพุทธวจนะด้วยวิธีมุขปาฐะนั้นเริ่มจะเสื่อมประสิทธิภาพ พระเถระเหล่านั้นมองเห็นภัยอันจะเกิดขึ้น จึงมีมติตกลงให้มีการสังคายนาครั้งที่ ๔ นับจากการทำสังคายนาสามครั้งที่อินเดีย ครั้งนี้นับเป็นครั้งแรกในลังกาทวีปหลังพุทธปรินิพพานไปแล้วประมาณ ๔๓๑ ปี และในการสังคายนาครั้งนี้เองพระไตรปิฎกได้รับการบันทึกลงในไบเบิลเป็นครั้งแรก และจากวรรณกรรมมุขปาฐะได้เปลี่ยนรูปเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์นับแต่บัดนั้น

เมื่อล้านนาได้รับพุทธศาสนาแบบลังกาเข้ามาจึงได้รับอิทธิพลในหลาย ๆ ด้าน เช่นการแต่งคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา การบันทึกวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาในไบเบิล ความเจริญรุ่งเรือง

ด้านการพระศาสนาเช่น การเล่าเรียนศึกษาพระพุทธพจน์ ภาษาบาลี การแต่งคัมภีร์ต่าง ๆ ในล้านนา จึงเฟื่องฟูสุดขีด จนกระทั่งมีการทำสังคายนาครั้งที่วัดเจ็ดยอดอีกครั้งหนึ่ง นับแต่นั้นเป็นต้นมา พระภิกษุในล้านนาก็ได้รับการพัฒนาทางการศึกษาทางพระพุทธศาสนา ด้านภาษาบาลีอย่างดีเยี่ยม ประกอบกับได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากทางอาณาจักรด้วย ยุคดังกล่าวจึงมีพระภิกษุล้านนาหลายท่านที่มีความสามารถด้านพระพุทธศาสนา และภาษาบาลี ได้ผลิตผลงานออกสู่วงการพระศาสนาอย่างต่อเนื่อง และเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในเวลาต่อมา ตัวอย่างเช่น คัมภีร์มังคลัตถปิณีที่แต่งโดยท่านพระสิริมังคลาจารย์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่แต่งเป็นภาษาบาลี และภาษาถิ่นอีกมากที่ออกสู่วงการพระศาสนา

ด้วยข้อนิยมในเรื่องการสร้างคัมภีร์ด้วยไว้คำพุทธศาสนาอันถือกันว่ามีอานิสงส์มาก และข้อนิยมในการนำแนวคิดหลักธรรมที่สำคัญข้อใดข้อหนึ่งมาเรียบเรียง หรือขยายความเพิ่มเติมตามหลักการเขียนอรรถกถา ฎีกาและอนุฎีกาของพระภิกษุล้านนาที่เชี่ยวชาญในพระไตรปิฎกและสร้างสรรค์ผลงาน ที่มีคุณค่าอันนำไปสู่ข้อสันนิษฐานว่า คัมภีร์อานิสงส์ล้านนาก็น่าจะเป็นหนึ่งในจำนวนคัมภีร์เหล่านั้นที่สร้างรค์โดยพระเถระล้านนา และยังมีการนำเอาแนวคิดในคัมภีร์หลักไปอธิบายความเชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่นบางอย่าง เพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์น่าเชื่อถือให้กับวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นอีกด้วย จึงนับว่าเป็นการผสมผสานที่ลงตัว

ยุคสมัยที่แต่งคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา

จากคำจารึกส่งท้ายของคัมภีร์ อานิสงส์สี่ลเส้นเดียว ของวัดควงดี จังหวัดเชียงใหม่ระบุว่า ปีที่จารคือ จุลศักราช ๑๑๒๕ ซึ่งตรงกับปีพุทธศักราช ๒๓๑๐ ตรงกับปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา และเมื่อพิจารณาจากอายุของคัมภีร์แล้ว คัมภีร์อานิสงส์เรื่องดังกล่าวปรากฏว่าเก่าแก่ที่สุดในจำนวนคัมภีร์อานิสงส์ ๒๒๘ ฉบับ แต่ไม่อาจถือเป็นข้อยุติที่จะใช้คัมภีร์อานิสงส์เรื่องดังกล่าวนี้เป็นเกณฑ์ตัดสินถึงยุคสมัยที่แต่งคัมภีร์อานิสงส์ได้ เพราะอาจจะมีการแต่งคัมภีร์อานิสงส์ก่อนยุคดังกล่าวนี้ไปอีกก็ได้ เพราะแนวคิดเรื่องอานิสงส์นั้นมีปรากฏอยู่อย่างชัดเจนในพระไตรปิฎก และผลสืบเนื่องมาจากการสังคายนาครั้งที่ ๑ ที่วัดเจ็ดยอดนั้นก็บ่งบอกให้ทราบถึงกระแสธารของวรรณกรรม พุทธศาสนาทั้งที่แต่งด้วยภาษาบาลีและภาษาถิ่นล้านนาที่เกิดขึ้นหมุนเนื่องกันอย่างไม่ขาดสาย

หากจะกล่าวว่าคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาก็น่าจะเป็นหนึ่งในวรรณกรรมเหล่านั้นคงไม่เป็นข้อสันนิษฐานที่เลื่อนลอย และไม่เป็นการสรุปแบบตีขมหรือตีตกเองง่าย ๆ แต่ปัญหาที่คือผู้วิจัยไม่อาจหาหลักฐานคือคัมภีร์อานิสงส์ที่เรียบเรียงในยุคสมัยดังกล่าวนี้หรือแม้แต่ยุคก่อนรัตนโกสินทร์มาขึ้นยันถึงระยะเวลาที่คาดว่าเป็นยุคที่คัมภีร์อานิสงส์ได้รับการเรียบเรียงขึ้นได้ ประการสำคัญก็คือคัมภีร์ในล้านนาส่วนมากจะไม่ระบุชื่อผู้แต่ง แม้จะระบุปีที่จารและชื่อผู้เขียนหรือจาร ซึ่งก็ไม่อาจลงความเห็นได้ว่า เป็นผู้แต่งคัมภีร์อานิสงส์ และฉบับที่ตกทอดมาถึงยุคปัจจุบันก็ไม่ใช่ต้นฉบับเดิม ส่วนใหญ่จะเป็นฉบับคัดลอกสืบต่อกันมา ซึ่งเขียนโดยพระสงฆ์และผู้ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาทาง พระพุทธ ศาสนา

รูปแบบการเขียนจึงเป็นรูปแบบของวรรณกรรมชาดก และบางครั้งคัมภีร์อานิสงส์ ก็มีลักษณะคล้ายกับคัมภีร์ประเภทตำนานอยู่บ้าง เพราะตำนานปุชณียวัตถุ ปุชณียสถาน ส่วนใหญ่จะ พรรณนาถึงอดีตนิทานสืบเนื่องมาถึงเหตุการณ์ที่เป็นต้นเหตุของตำนานในปัจจุบันได้ และจะพรรณนา ถึงบุรพกรรมของตัวละคร และอานิสงส์ของกุศลตามที่ตัวละครที่ได้ประกอบในอดีตชาติไว้ด้วย ในส่วน ของนักบวชหรือผู้ที่เคยบวชเรียนมาก็เล็งเห็นถึงความสำคัญของศาสนธรรมที่ควร ได้รับการถ่ายทอด และเผยแผ่จึงมีความเพียรพยายามอุทิศสละ ประกอบด้วยศรัทธาบันทึกศาสนธรรมเหล่านั้นไว้และวาง หลักการและวิธีการเผยแพร่ออย่างเหมาะสมกับพื้นฐานทางสติปัญญาและพื้นฐานทางสังคม

๓. ๓ คัมภีร์อานิสงส์รูปลักษณะเดิม (ลักษณะกายภาพ)

วรรณกรรมคัมภีร์อานิสงส์เป็นวรรณกรรมประเภทลายลักษณ์ที่เก็บรักษาและจารลงในใบลาน ผ่านกระบวนการจารทุกขั้นตอน ขนาดความกว้างของตัวคัมภีร์นั้นมีสองขนาดคือ ขนาดลานห้าหรือห้า หน้าลานคือขนาดของลานที่สามารถจารเนื้อหาธรรมได้ครั้งละห้าบรรทัด และขนาดสี่หน้าลาน คือลาน ที่สามารถบรรจุข้อความได้สี่บรรทัด ส่วนความยาวนั้นมีหลายขนาด ในที่นี้หมายถึงความยาวของ เนื้อหาที่วัดด้วยจำนวนผูกและหน้าลาน ความยาวของคัมภีร์อานิสงส์มี ๓ ขนาด คือขนาดสั้นอยู่ที่ ๘-๒๐ หน้าลาน ความยาวขนาดกลางคือ ๒๑-๓๐ หน้าลาน ขนาดความยาวมากคือ ๓๑-๑๐๐ หน้าลาน คัมภีร์อานิสงส์ที่มีความยาวมากที่สุดคือเรื่อง *อานิสงส์ต่าง ๆ* ฉบับวัดรัตนาราม อำเภอแม่ริม จังหวัด เชียงใหม่ มีความยาวถึง ๑๘๔ หน้าลาน คัมภีร์อานิสงส์ที่มีขนาดสั้นที่สุดคือ *อานิสงส์อ้างเขียนธัมม เปนทาน*ของวัดทุ่งยู จังหวัดเชียงใหม่ มีขนาดความยาวเพียง ๖ หน้าลานเท่านั้น รองลงมาคือ *อานิสงส์ อ้างคาบ* ฉบับวัดทรายมูลเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีขนาดความยาวเพียง ๘ หน้าลาน และพบว่า คัมภีร์ อานิสงส์บางเรื่องมีต้นฉบับมากกว่าหนึ่ง และขนาดความยาวก็แตกต่างกันด้วย ในที่นี้ฉบับที่มีความยาว ควรจะเรียกว่า ฉบับพิสดารหรือฉบับขยายความ ส่วนฉบับขนาดสั้นที่สุดเรียกว่า “อันห้อยอันแควบ”

การที่มีขนาดความยาวความสั้นแตกต่างกันไปนี้ก็เกี่ยวเนื่องกับจุดประสงค์ของการจารและ บทบาทการใช้คัมภีร์ด้วย ฉบับที่พิสดาร มีความยาวที่บรรจุข้อมูลที่สมบูรณ์ที่สุด ก็เป็นคัมภีร์ที่เป็น ประโยชน์ในด้านวิชาการหรือการศึกษาเท่านั้น คือเป็นข้อมูลกลางสำหรับการค้นคว้าคัดลอกเท่านั้น และมีความเป็นไปได้ว่า ไม่มีการนำมาใช้ในการเทศนาเลย ส่วนคัมภีร์ขนาดสั้นนั้นมีประโยชน์ตรงที่ สะดวกต่อการใช้ เพราะไม่ยาวเกินไป เนื้อหากระชับเข้าใจง่ายจึงมีบทบาทในการใช้ใน โอกาสที่เหมาะสม คัมภีร์อานิสงส์ทุกเรื่องจะมีหน้าลานที่เปรียบเหมือนปกหน้า ปกรองและปกท้ายที่เรียกว่า หน้ารับต้นและหน้ารับปลาย ซึ่งหน้ารับต้นหน้ารับปลายนี้จะทำหน้าที่บรรจุข้อมูล คือชื่อเรื่อง ชื่อผู้จาร สถานะผู้จาร ชื่อผู้สร้างคัมภีร์ ที่อยู่ผู้จารหรือผู้ถวาย วัน เดือน ปี ที่จาร และบางฉบับก็บรรจุข้อมูล คำปรารภของผู้อาวุโสไว้ด้วย นอกจากนี้ยังมีส่วนประกอบที่สำคัญที่คัมภีร์พระพุทธศาสนาต้องมีก็คือ สายร้อยหรือสายสของ คือสายร้อยคัมภีร์นั้น ก็จัดทำกันด้วยความประณีตสวยงามเหมือนสายร้อย ของคัมภีร์พุทธศาสนาประเภทอื่น ๆ ไม่ประกับคัมภีร์นั้นก็เช่นเดียวกัน มีการทำด้วยความประณีต

บรรจง ผ้าห่อคัมภีร์ หลายชั้นม้วนที่ทำด้วยไม้แกะสลักสวยงาม ก็เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของคัมภีร์อานิสงส์ ดุจเดียวกับคัมภีร์พระพุทธศาสนาประเภทอื่น ๆ

ลักษณะกายภาพและส่วนประกอบของคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาคงกล่าวมานี้สามารถพบเห็นได้ในวัดทั่วไปใน ภาคเหนือตอนบนและส่วนใหญ่ยังอยู่ในสภาพที่ค่อนข้างดี อาจเป็นเพราะว่ากระบวนการเก็บรักษาคัมภีร์ของคนล้านนานั้นมีประสิทธิภาพ และการเก็บรักษาไว้ในหีบอย่างดี มีกระบวนการป้องกันไม่ให้ศัตรูที่จะมากัดทำลายใบลานคือ แมลงสาบ หนู ปลวก แต่ก็มีไม่น้อยที่ถูกทำลายไปด้วยกาลเวลาและความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของผู้ที่ไม่รู้ถึงคุณค่า ไม่เก็บรักษาและบางวัดก็จำหน่ายขายให้บุคคลที่สนใจไป คัมภีร์อานิสงส์บางเรื่องยังมีบทบาทในการรับใช้สังคมอยู่บ้าง บางวัดก็รู้คุณค่าและรักษาคัมภีร์เหล่านั้น ไว้อย่างดี

๓.๔ วิธีการสร้างคัมภีร์อานิสงส์รูปลักษณ์เดิม

วิธีการสร้างคัมภีร์อานิสงส์ ในที่นี้หมายถึงวิธีการการสร้างคัมภีร์ที่ดำเนินตามหลักการเรียงเรียงวรรณกรรม ซึ่งวิธีการนั้นเป็นที่นิยมใช้กันอย่างกว้างขวางจนเป็นที่ยอมรับกัน เรียกว่าเป็นจารีต เป็นธรรมเนียมนิยม หรือขนบนิยม คือเป็นกระบวนการที่ลงตัวที่ผู้เรียงหรือจะแต่งวรรณกรรม ต้องยึดถือ คั้งที่ อุดม รุ่งเรืองศรี (๒๕๒๔ : ๔) กล่าวถึงจารีตไว้ว่า “ ใช้กันอย่างกว้างขวางจนเป็นหลักการร่วม โดยเฉพาะการแต่งวรรณกรรม” ส่วน กุหลาบ มัลลิกมาศ (๒๕๒๔:๔๓) ให้ความหมายว่า “ ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง หมายถึงแบบแผนและวิธีการบางประการในการแต่งวรรณคดีที่เป็นที่ยอมรับและทำตามกันโดยทั่วไป” สำหรับจารีตนิยมในการสร้างคัมภีร์อานิสงส์ในที่นี้หมายถึงแบบแผนที่ปรากฏซ้ำ ๆ และถือปฏิบัติจนกลายเป็นประเพณีในการแต่งตามลำดับตั้งแต่ เริ่มต้นจนจบคัมภีร์ จากการศึกษาคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาในขอบเขตที่กำหนดไว้พบว่า จารีตนิยมการสร้างคัมภีร์อานิสงส์ล้านนามีหลายลักษณะดังนี้

๑. จารีตนิยมปณามพจน์และบันทึกท้ายเรื่องหรือคำส่งท้าย
๒. จารีตนิยมในการยืมเนื้อหาและอนุภาคจากคัมภีร์อื่น ๆ

ผู้จนวรรณกรรมคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาก็มีแบบแผนในการแต่งคัมภีร์นี้ตั้งแต่ต้นจนจบ อันถือได้ว่าเป็นจารีตนิยมดังต่อไปนี้คือ

๑. ส่วนเกริ่นนำ หรือปณามพจน์
๒. ตอนนำเรื่อง
๓. ส่วนอธิบายความ
๔. การจบของคัมภีร์

ในเรื่องจารีตนิยมการสร้างคัมภีร์อานิสงส์นั้น ผู้วิจัยจะกล่าวถึงโดยละเอียดในบทที่ว่าด้วยการนำเสนอ เพื่อทราบถึงกระบวนการสร้างคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาโดยละเอียด ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึง

วิธีการสร้างคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา รูปลักษณะเดิมและรูปลักษณะใหม่ในลักษณะภาพรวมโดยทั่วไปก่อน
ดังนี้คือ

ผู้รจนาคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาได้ดำเนินการสร้างคัมภีร์อานิสงส์โดย

๑. นำเรื่องราวที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก พร้อมทั้งโครงเรื่อง แก่นเรื่อง เป้าหมาย
จุดประสงค์ มานำเสนอ โดยไม่เปลี่ยนแปลงจุดใดจุดหนึ่ง (ส่วนใดส่วนหนึ่ง)

๒. นำแนวคิด โครงสร้างมาจากพระไตรปิฎก แต่เปลี่ยนแปลงบางส่วน เช่นสถานที่
ตัวละคร ซึ่งไม่มีปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก (เฉพาะคัมภีร์อานิสงส์ที่มุ่งเน้นอานิสงส์เกิดจากการ
ปฏิบัติกรรมหรือข้อปฏิบัติเท่านั้น (มุ่งแนวทางโลกุตระ)

๓. นำอนุภาคบางส่วนมาจากคัมภีร์อื่นที่กล่าวถึงเรื่องอานิสงส์ไว้ กล่าวคือ มีการนำ
เรื่องราวบางส่วนจากคัมภีร์ต่าง ๆ ที่เสนอแนวคิดเรื่องอานิสงส์ไว้ โดยเฉพาะคัมภีร์ชาดก และเรื่องราว
ในพระคัมภีร์ธรรมบทในขุททกนิกาย ปัญญาสาชค และอนุภาคจากนิทานพื้นบ้าน

คัมภีร์อานิสงส์รูปลักษณะใหม่

ในปัจจุบันเมื่อสังคมเรียนอักษรไทยกลางมากขึ้น จนมีผู้คนจำนวนมากที่ไม่มากนักที่สามารถอ่าน
อักษรล้านนาได้ และวงการคณะสงฆ์หันมาใช้อักษรแบบไทยกลางและศึกษาพุทธศาสนากับคัมภีร์ ต่าง
ๆ ผ่านอักษรไทยกลางจากหนังสือที่พิมพ์รวมเป็นรูปเล่ม ทำให้พระสงฆ์เกือบทั้งหมดไม่สามารถ
อ่านคัมภีร์ล้านนาได้ ในขณะที่สังคมล้านนายังคงต้องใช้คัมภีร์ภาษาล้านนาในการเทศนาโปรด
ชาวบ้านอยู่ จึงได้มีการพิมพ์คัมภีร์ล้านนาโดยพิมพ์บนกระดาษและจัดให้มีลักษณะคล้ายใบลาน
ใช้อักษรไทยกลาง แต่ผันตัววรรณยุกต์ให้สามารถอ่านเป็นภาษาล้านนาได้เรียกว่า “ธัมม์พิมพ์” หรือ
“ลานเทียม” และนอกจากนี้ ยังมีวรรณกรรมอานิสงส์ซึ่งได้รับการเรียบเรียงขึ้นใหม่ตามหลักการแต่ง
คัมภีร์หรือจารีตนิยม โดยจัดพิมพ์ในรูปลานเทียมดังกล่าวแล้วโดยอาศัยแนวคิดเดิมจาก พระไตรปิฎก
และผนวกเอาเหตุการณ์ในปัจจุบันที่ผู้รจนาเห็นว่าจะจะเป็นหัวข้อในการสั่งสอน และนำเอาพุทธธรรม
ที่เหมาะสมมาเป็นบทตั้งเพื่ออธิบายหัวข้อเรื่องและผู้แต่งต้องการจะสื่อกับผู้ฟังเช่น เรื่องอานิสงส์
ความไม่ประมาท ซึ่งผู้รจนาปรารถนาสื่อสารให้ผู้ฟังได้เข้าใจถึงความประมาทว่ามีผลเสีย อย่างไร
โดยยกเหตุการณ์อันเกิดจากความประมาทในปัจจุบัน มาสนับสนุนพุทธพจน์และชี้ให้เห็นถึงความ
ไม่ประมาทด้วย คัมภีร์อานิสงส์ในรูปลักษณะใหม่จึงมีลักษณะต่อไปนี้คือ

๑. เนื้อหาเดิม การเสนอในรูปแบบเดิม โครงเรื่องเดิมแต่เรียบเรียงภาษาให้เหมาะสมกับ
ปัจจุบันและพิมพ์เป็นภาษาไทยกลาง

๒. เนื้อหาใหม่ แนวคิดเดิม โครงเรื่องเดิม เพิ่มเติมเฉพาะเหตุการณ์ที่ผู้รจนาเห็นว่า
สมควรยกเป็นตัวอย่างสาธก สนับสนุนพระพุทธพจน์ เรื่องใดเรื่องหนึ่ง

๓.๕ การสร้างรูปลักษณะใหม่ของคัมภีร์อานิสงส์ยุคใหม่

๑. นำจุดประสงค์เดิมคือการมุ่งกล่อมเกลาสังสอนคนในสังคมมาเป็นเป้าหมายหลักในการแต่ง

๒. นำพระพุทธพจน์เป็นบทตั้ง (หัวข้อ) แล้วผู้รจนาคั้งเป้าไว้ว่า จะอธิบายเรื่องใดก็นำพระพุทธมาเป็นบทตั้งแล้วขยายอธิบายยกเหตุการณ์ปัจจุบันในสังคมมาเป็นตัวอย่างสารก เช่น อานิสงส์ความไม่ประมาท อานิสงส์ทำบุญไปหาพ่อแม่ผู้ตาย และ อานิสงส์ศีล ๕ เป็นต้น ดังตัวอย่าง อานิสงส์ทำบุญอุทิศไปหาพ่อแม่ผู้ตาย เรียบเรียงโดย ญาณสัมป็นโน และ ๖ อาจารย์ ร้านภิญโญ จังหวัดลำพูน พิมพ์เผยแพร่ ดังนี้

“...มาดาปิตุ อุปภูฐานัน กตญญุกตเวทิตาติ ฯ สารโว ดุรา
 สัปปริสะทงหลาย ทังญิงจาย น้อยใหญ่ ผู้มักใฝ่ทางดี ตามประเพณี
 แต่ก่อน บ่หื้อหย่อนตามราย บัดนี้หมายมีนาย / นาง....เป็นเก้า
 พร้อมทั้งลูกเต้าญิงจาย ทังวงสาหลายมวลหมู่ เข้ามาสู่สถาน กระทำ
 บุญทานพร่ำพร้อม รับศีลน้อม ฟังธรรม อานิสงส์นำมืออยู่ ผู้ข้ามวล
 หมู่ญิงชาย จักอุทิสะหมายไปหาพ่อ/แม่..... ภควา อันว่าพระพุทธเจ้า
 สอนคนหนุ่มเต้าญิงชาย ใค้พร่ำหมายขวาครู้ถึงเฒ่าผู้มีคุณ หื้อ
 เกื้อหนุนเนื้อแต่ ยังพ่อแม่สองขาว่า มาดาปิตุอุปภูฐานัน ดังนี้ ฯ...”

๓.๖ คัมภีร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับอานิสงส์

๑. คัมภีร์ประเภทตำนานปูชนียสถาน

๒. ธรรมเนียมประจำชาติ ปีเกิด, วันเกิด, เดือนเกิด

คัมภีร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับอานิสงส์ดังกล่าวมานี้ จัดเป็นกลุ่มคัมภีร์ที่มีเนื้อหากล่าวถึงประวัติความเป็นมาในลักษณะตำนานของปูชนียสถานปูชนียวัตถุต่าง ๆ ตำนานต่าง ๆ เหล่านี้จะมีการกล่าวถึงผลอานิสงส์ของการสร้างและการสักการะเคารพปูชนียสถานเหล่านั้นไว้ เช่น ตำนานพระแก้วดอนเต้า ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่แพร่หลายมาก เพราะคัมภีร์นี้ระบุไว้ชัดเจนว่า ผู้ที่ได้เผยแพร่โดยการคัดลอกหรือเอาคัมภีร์นี้ไปเทศน์จะได้รับอานิสงส์มาก วิธีการสร้างค่านิยมในการสร้างคัมภีร์ถวายวัดของชาวล้านนาที่พบก็คือ ความพยายามในการอธิบายการสร้างบุญกุศลเสริมชะตาชีวิตให้ดีขึ้นโดยการพยายามนำเอาเหตุการณ์เรื่องราวการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์ชาดก โดยเฉพาะทศชาติชาดกหรือ มหานิบาตชาดก มาอธิบายและกำหนดเป็นคัมภีร์ธัมม์ประจำวันเกิด เดือนเกิดและปีเกิด เรียกชื่อคัมภีร์เหล่านี้ว่า ธัมม์ชาติ คือเป็นคัมภีร์ประจำวัน เดือน ปี ของบุคคลนั่นเอง ซึ่งมีความน่าสนใจ ตรงที่เป็นกุสโลบายให้ชาวล้านนาได้มีโอกาสสร้างคัมภีร์ถวายวัด กล่าวคือได้มีความพยายาม

สร้างความผูกพันใกล้ชิดพระศาสนาให้เกิดขึ้นในจิตใจของชาวล้านนา โดยการโยงความเชื่อเรื่องราศี หรือ “ตัวเพ็ง” หรือ “ตัวพั่ง” ให้สัมพันธ์กับการได้มีโอกาสสร้างถาวรวัตถุที่อำนวยความสะดวกให้เกิดแก่สังคมโดยรวม เช่นการสร้างศาลา สะพาน บ่อน้ำ เป็นต้น โดยกำหนดให้คนที่เกิดในแต่ละราศี ได้มีโอกาสสร้างสาธารณวัตถุ หรือการสร้างค่านิยมการสร้างคัมภีร์ถวายวัดให้เหมาะสมกับปีเกิด เดือนเกิด และวันเกิดด้วย ดังรายชื่อธัมม์คัมภีร์ที่กำหนดให้เป็น ธัมม์ชาตา ประจำเดือนเกิด ดังที่ ศาสตราจารย์ อุดม รุ่งเรืองศรี (๒๕๔๐ : ๕๑-๕๒) กล่าวไว้ดังนี้

สำหรับคนที่เกิดในเดือนเกียงหรือเจียง	ให้ถวายทานคัมภีร์ชื่อ สุทธนู หรือปฐมกัมปาย
สำหรับคนที่เกิดในเดือนยี่	ให้ถวายทานคัมภีร์ชื่อช้างฉัททันต์ หรือปทุมกุมาร
สำหรับคนที่เกิดในเดือนสาม	ให้ถวายทานคัมภีร์ชื่อ มัญจกุลลาลี หรือมโหสถ
สำหรับคนที่เกิดคนเกิดในเดือนสี่	ให้ถวายทานคัมภีร์ชื่อหงส์ผาคำ หรืออุริทัตต์
สำหรับคนที่เกิดในเดือนห้า	ให้ถวายทานคัมภีร์ชื่ออุทธรา หรือโปริสาท
สำหรับคนที่เกิดในเดือนหก	ให้ถวายทานคัมภีร์ชื่อพุทธโฆสา
สำหรับที่เกิดในเดือนเจ็ด	ให้ถวายทานคัมภีร์ชื่อรินทุม หรือเนมิราช
สำหรับคนที่เกิดในเดือนแปด	ให้ถวายทานคัมภีร์ชื่อ สารทमाणพ หรือสิทธาดถ์
	บางตำราว่า นารทमाणพ และ เนมิราช
สำหรับคนที่เกิดในเดือนเก้า	ให้ถวายทานคัมภีร์ชื่อ พุทธาภิเสก หรือสิบชาติ
สำหรับคนที่เกิดในเดือนสิบ	ให้ถวายทานคัมภีร์ชื่อ สุวณณสยาม และธัมมจักกั
สำหรับคนที่เกิดในเดือนสิบเอ็ด	ให้ถวายทานคัมภีร์ชื่อ พุทธนิพพาน หรือ
	เวสสันดร
สำหรับคนที่เกิดในเดือนสิบสอง	ให้ถวายทานคัมภีร์ชื่อ มหามงคลสูตรหรือสมภมิต

คัมภีร์ธัมม์ชาตาปีเกิด

ธัมม์ชาตาปีเกิดนี้ โรงพิมพ์ท้องถิ่น คือธรรมาทงการพิมพ์ และร้านภิญโญ ได้พิมพ์ธัมม์ชาตา ในรูปลานเทียมนำมาเผยแพร่ โดยได้กล่าวว่าเป็นเกณฑ์ของโบราณจารย์ ธัมม์แต่ละเรื่องส่วนใหญ่ จะเป็นชาตกในมหานิบาตชาตก และได้ถูกกำหนดให้เป็นคัมภีร์ธัมม์ชาตา ดังนี้

คัมภีร์ธัมม์ชาตาสำหรับคนที่เกิดปี ไข่ (ชวด)	คือ เตมียะ (เตมียชาตก)
คัมภีร์ธัมม์ชาตาสำหรับคนที่เกิดปี เป็ด (ฉลู)	คือมหาชนกบางแห่งว่า เวสสันดร (เวสสันดรชาตก)
คัมภีร์ธัมม์ชาตาสำหรับคนที่เกิดปี ยี่ (ขาล)	คือสุทธนู (สุทธนูชาตก)
คัมภีร์ธัมม์ชาตาสำหรับคนที่เกิดปี เหม้า (เถาะ)	คือ เนมิราช (เนมิราชชาตก)
คัมภีร์ธัมม์ชาตาสำหรับคนที่เกิดปี สี่ (มะโรง)	คือ สมภมิต (สมภมิตชาตก)

คัมภีร์ธัมมชาตาสำหรับคนที่เกิดปี ไล่ (มะเส็ง)	คือ ฐริทัต (ฐริทัตชาดก)
คัมภีร์ธัมมชาตาสำหรับคนที่เกิดปี สะหง่า (มะเมีย)	คือ สุชน (สุชนชาดก)
คัมภีร์ธัมมชาตาสำหรับคนที่เกิดปี เม็ด (มะแม)	คือ ช้างสะทัน (ช้างฉัททันต์) (ฉัททันตชาดก)
คัมภีร์ธัมมชาตาสำหรับคนที่เกิดปี สัน (วอก)	คือ มโหสถ (มโหสถชาดก)
คัมภีร์ธัมมชาตาสำหรับคนที่เกิดปี เล้า (ระกา)	คือ สิธาตถ์ (ประวัติเจ้าชายสิทธัตถะ)
คัมภีร์ธัมมชาตาสำหรับคนที่เกิดปี เส็ด (หมา)	คือ กุสราช (กุสราชชาดก)
คัมภีร์ธัมมชาตาสำหรับคนที่เกิดปี ไล่ (กุน)	คือ สุตตโสม (สุตตโสมชาดก)

เกณฑ์ในการกำหนดว่า ชาดกเรื่องใด เป็นธัมมชาตาประจำปีเกิดนั้น ไม่มีการให้คำอธิบายถึง เหตุผลการกำหนดเช่นนั้น มีแต่เพียงคำอธิบายว่า ผู้เป็นเจ้าของชาตาหรือผู้เกิดในปีนั้น ๆ ได้เกิดร่วม ชาตกับพระโพธิสัตว์ในอดีตชาติ ให้สร้างธัมมเรื่องที่สองคล้องกับปีเกิดของตน ดังกล่าวไว้ใน สมกมิต ธัมมชาตาผู้เกิดปีสิ จักพิมพ์เผยแพร่โดยร้าน ญาณโณ จังหวัดลำพูน ว่า

“...โย ปุคคโล อันทว่าปุคคละยิงชายผู้ใดเกิดปีสิ ได้ร่วม ชาตกับพระยาสมกมิตแล้ว ได้เอาจิต วิญญาณไปอาศรัยอยู่ก่อเข้า มีหนูและไก่อรักษาอยู่เฝ้า พายุลูกได้เอาตนมาเกิด เขากำเนิด ใน คัพภะแม่ แห่งตน จึงได้เกิดมาเป็นมนุษย์และนาค คนเกิดปี สี่ลงธาตุคืน ได้กำเนิดไหว้พระธาตุ เข้าพระสิงห์ ยอดทานแห่งตน หื้อสร้างธัมมสมกมิตคทานเป็นธัมมชาตา และหื้อได้สร้างเจดีย์ เปนทาน คีจักสมฤทธิ ขูเอื้องขุประการ บ่อย่าชะแลนา ฯ

คัมภีร์ธัมมประจำวันเกิด

ในการสร้างความผูกพันใกล้ชิดกับพระศาสนา ก็ได้มีการกำหนดธัมมชาตาประจำวันขึ้น โดย กำหนดเอาจากเนื้อหาในคัมภีร์อภิธรรมทั้ง ๗ คือ คัมภีร์สังคินี วิภังค์ ธาตุกถา ปุคคลบัญญัติ กถาวัตต ยมกะ และ ปฎิฐาน ตามลำดับวันทั้ง ๗ ดังนี้

คัมภีร์สังคินี เป็นธัมมชาตาของ	ผู้เกิดในวันอาทิตย์
คัมภีร์วิภังค์ เป็นธัมมชาตาของ	ผู้เกิดในวันจันทร์
คัมภีร์ธาตุกถาเป็นธัมมชาตาของ	ผู้เกิดในวันอังคาร
คัมภีร์ปุคคลบัญญัติเป็นธัมมชาตาของ	ผู้เกิดในวันพุธ
คัมภีร์กถาวัตตเป็นธัมมชาตาของ	ผู้เกิดในวันพฤหัสบดี
คัมภีร์ยมกะเป็นธัมมชาตาของ	ผู้เกิดวันศุกร์
คัมภีร์ปฎิฐานหรือมหาปฎิฐานเป็นธัมมชาตาของ	ผู้เกิดวันเสาร์

เหตุผลของการกำหนดให้คัมภีร์เหล่านี้เป็นคัมภีร์ประจำชาติว่าวันเกิดของเกจิอาจารย์ ตามที่ระบุไว้ในตอนส่งท้ายของคัมภีร์ก็มีเพียงว่า เพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่บุคคลผู้เกิดในแต่ละวัน กล่าวคือบุคคลใดที่เป็นเจ้าของประจำวันเกิด ควรประกอบกิจกรรมต่อไปนี้คือ การสร้างคัมภีร์ รวมไปถึงการเขียนเอง จ้างให้บุคคลที่มีความรู้เขียนหรือสักการะบูชา และกิจกรรมสุดท้ายคือการ ฟังธัมม์ประจำชาติตนเอง จุดประสงค์ของการเขียนคัมภีร์อานิสงส์ก็เพื่อ สนับสนุนให้ พุทธศาสนิกชน สร้างคัมภีร์ถวายวัด และเพื่อสร้างความผูกพันระหว่างพุทธศาสนิกชนและวัด เรื่อง กุสโลบายใน การสร้างความผูกพันใกล้ชิดกับพระศาสนา ของปราชญ์ล้านนานั้นเป็น ภูมิปัญญาที่น่าศึกษา เป็นอย่างยิ่ง การสร้างความผูกพันใกล้ชิดกับพระศาสนาให้กับพุทธศาสนิกชนล้านนากับปราชญ์สถานในล้านนาก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่น่าศึกษาเพราะมีคำแนะนำให้บุคคลผู้เป็น เจ้าของชาติปีเกิด ไปบูชาสักการะพระธาตุเจดีย์ในล้านนา และที่อื่น ๆ อีกด้วย ดังที่ ศาสตราจารย์ยัมฉิม พยอมยงค์ กล่าวไว้ในหนังสือ ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย (๒๕๓๗ :๑๐๒-๑๐๓) ว่า

๑. คนเกิดปี ไข่ คือปีชวด พระธาตุประจำปีเกิดคือ พระธาตุศรีจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
๒. คนเกิดปี ใค คือปีฉลู พระธาตุประจำปีเกิดคือ พระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง
๓. คนเกิดปี ยี่ คือปีขาล พระธาตุประจำปีเกิดคือ พระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่
๔. คนเกิดปี เหม้า คือปีเถาะพระธาตุประจำปีเกิดคือ พระธาตุแช่แห้ง จังหวัดน่าน
๕. คนเกิดปี สี คือปีมะโรง พระธาตุประจำปีเกิดคือ พระเจดีย์พระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่
๖. คนเกิดปี ไล่ คือปีมะเส็ง พระธาตุประจำปีเกิดคือ พระเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ที่พุทธคยา ประเทศอินเดีย
๗. คนที่เกิดสะหง้า คือปีมะเมีย พระธาตุประจำปีเกิด คือพระธาตุย่างกุ้งหรือชะเวคากอง ประเทศพม่า
๘. คนที่เกิดปี เม็ด คือปีมะแม พระธาตุประจำปีเกิดคือ พระธาตุคอกยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่
๙. คนที่เกิดปี ตัน คือปีวอก พระธาตุประจำปีเกิดคือ พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม
๑๐. คนที่เกิดปี เล้า คือปีระกา พระธาตุประจำปีเกิดคือ พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน
๑๑. คนที่เกิดปี เส็ด คือปีจอ พระธาตุประจำปีเกิดคือ พระธาตุเกศแก้วจุฬามณี บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
๑๒. คนที่เกิดปี ไล่ คือปีกุน พระธาตุประจำปีเกิดคือ พระธาตุคอกยตุ่ง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

๓.๗ วิธีการสถาปนาข้อมูลให้ศักดิ์สิทธิ์

ความศรัทธาที่มีต่อข้อมูลในคัมภีร์พุทธศาสนาล้านนาของชาวล้านนาสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนจากคำกล่าวที่ว่า “ ออกในธัมม์ ” คือชาวล้านนานั้นมีความมั่นคงต่อพระพุทธรศาสนาทั้งด้านความคิดและการแสดงออกด้วย ข้อมูลใดที่มาจากในธัมม์ จะให้ความเคารพสักการะอย่างแท้จริง เพราะเชื่อว่า มาจาก

กระอุบแก้วหรือ จะอุบแก้ว หรือจากพระดำรัสของพระพุทธเจ้า และถือว่าเป็นพระธัมม์ที่มีคุณค่า และสูงค่าประดุจรัตนชาติ ชาวล้านนาจะเปรียบเทียบของที่สูงค่าเทียบกับรัตนชาติคือแก้ว เช่น แก้วสามดวง ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เขตอวาส อาราม เรียกว่า ข่วงแก้ว คือเขตพระรัตนไตร ในการสร้างคัมภีร์ เขียนคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ผู้รจนาน่าจะมีจารีตในการขึ้นต้น ในบทปณามพจน์ ด้วยคำนมัสการพระพุทธเจ้าว่า “... นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺทสฺส หรือ นโม ตสฺสตุ...”

แม้การแต่งคัมภีร์ที่มีเนื้อหาสนับสนุนหรือสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ให้กับ ประเพณีหรือสถานที่ ผู้รจนาน่าจะได้อาศัยข้อมูลที่มาจากพระไตรปิฎก หรือแนวคิดที่มาจากคัมภีร์เหล่านั้น แม้ว่าข้อมูลเหล่านี้บางส่วนจะไม่มีปรากฏในพระไตรปิฎกก็ตาม แต่ก็ยังคงมีร่องรอยแนวคิดให้ติดตามได้ว่าไม่วิปริตหรือคลาดเคลื่อนไปจากหลักธรรมของพระพุทธศาสนาดังเช่น วิธีการสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ให้กับปูชนียสถานในล้านนาก็มีการอ้างว่าเป็นสถานที่พระพุทธองค์เคยเสด็จมา มีการประทานพระเกศธาตุบ้างและตรัสทำนายไว้ และการอ้างว่าเป็นพุทธวณะอย่างนี้เองถือว่าเป็นการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับสถานที่นั้น ชาวล้านนาเองก็มีศรัทธาและเชื่อ เพราะข้อมูลเหล่านี้อยู่ในลักษณะ ออกในธัมม์ ดังกล่าวแล้ว จะไม่มีการถามถึงความเป็นไปได้ของตำนานของสถานที่นั้น

การสร้างคัมภีร์ใด ๆ ก็ตามในพระพุทธศาสนา ในล้านนานั้นยึดถือจุดประสงค์หรือเจตนาเป็นสำคัญ การตั้งคำถามว่า เป็นไปได้หรือไม่ นั้น เป็นการตั้งคำถามของบุคคลผู้ต้องการแสวงหาที่มาหรือเป็นการสนองความต้องการอยากตามหลักของวิชาการเท่านั้น ในการสร้างคัมภีร์อานิสงส์ก็ดูจะเกี่ยวกันเมื่อพิจารณากันตามจุดประสงค์ของการแต่งแล้ว ก็เพื่อเจริญใจ สนับสนุนการประกอบกุศลกิจของทายกทายิกาในโอกาสต่าง ๆ ตามหลักของบุญกิริยาวัตถุ หรือตามหลักกุศลกรรมบถ และเมื่อกล่าวตามเนื้อหาแล้วก็พบว่า มีเนื้อหาที่แบ่งออกเป็นสองส่วนกว้าง ๆ คือ

๑. เนื้อหาที่มาจากพระไตรปิฎก
๒. เนื้อหาที่มีลักษณะเป็นล้านนา

ในการกล่าวถึงหลักการสถาปนาความน่าเชื่อถือให้กับคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาที่มีเนื้อหาทั้งสองส่วนดังกล่าวมานี้ก็คือ คัมภีร์อานิสงส์ล้านนาที่มีเนื้อหามาจากพระไตรปิฎกดังกล่าวมาแล้วในบทที่ว่าด้วยที่มาของอานิสงส์นั้น เรื่องความน่าเชื่อถือก็เป็นสิ่งที่ให้คำตอบอยู่ในตัวแล้ว ในส่วนของคัมภีร์อานิสงส์ที่มีเนื้อหาเป็นแบบล้านนานั้นเป็นสิ่งที่น่าพิจารณาอย่างยิ่ง นอกจากความศรัทธาในข้อมูล ออกในธัมม์ที่เชื่อในกลุ่มชาวล้านนาแล้ว ก็มีกระบวนการสถาปนาความน่าเชื่อถือให้กับคัมภีร์อีกด้วยคือ

๑. อ้างว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัส หรือ พระสาวกที่มีชื่อเสียงเช่น พระอานนท์ที่ได้รับฟังมาจากพระ โอรุของพระพุทธเจ้า
๒. การอ้างสถานที่หรือบุคคลที่มีชื่อเสียงในครั้งพุทธกาลเช่น พระเชตวันอาราม เมือง

สาวตติ เขาคิชฌกูฏ เมืองราชคฤห์ เป็นต้น และบุคคลที่มีชื่อเสียงเช่น พระเจ้าปเสนทิโกศล พระเจ้าพิมพิสาร เป็นต้น

๓. การสร้างความสอดคล้องระหว่างประเพณีท้องถิ่นกับความเชื่อในพระพุทธศาสนา โดยชี้ให้เห็นว่า มีที่มาจากพระพุทธศาสนา

๔. การอ้างหลักธรรมที่ง่ายต่อการปฏิบัติ และเป็นที่ยุติของชาวพุทธ

๓.๘ การตั้งชื่อคัมภีร์

การตั้งชื่อก็เป็นวิธีการหนึ่งในการดึงดูดความสนใจของผู้ฟัง แม้ยังไม่ทราบถึงเนื้อหาที่ตาม การตั้งชื่อคัมภีร์อานิสงส์ล้านนานั้น เป็นไปตามจุดประสงค์ของการแต่งหรือเป็นตามเนื้อหาที่ผู้แต่ง ต้องการ คือต้องการแสดงอานิสงส์ของการประกอบกุศลกรรมเช่นใด ในบุญกิริยาวัตถุ ก็จะระบุตรงๆ เช่น ต้องการแสดงอานิสงส์ของการสร้างเวจจุกฎี (ห้องน้ำห้องส้วม) ก็ตั้งชื่อคัมภีร์ว่า อานิสงส์สร้างเวจ (เวจจุกฎี) อานิสงส์การถวายข้าวสารข้าวเปลือก ก็ตั้งชื่อคัมภีร์ว่า อานิสงส์เข้าเปลือกเข้าสาน อานิสงส์ การสร้างสะพานด้วยกะโหลกศีรษะวัว ก็ตั้งชื่อคัมภีร์ว่า อานิสงส์ขั้วหัววัว (วัว) แต่ก็มีบางเรื่องที่ตั้ง ชื่อเรื่องตามเหตุการณ์ ตามแต่ความสะดวกของผู้คัดลอก และคัมภีร์อานิสงส์ที่มีการตั้งชื่อแตกต่างกัน แต่มีเนื้อหาอย่างเดียวกันที่พบก็คือ เรื่องอานิสงส์เข้าสังฆ์ อานิสงส์น้ำนอง อานิสงส์อมตพราหมณ ปัญหา

ที่ตั้งชื่อว่า อานิสงส์เข้าสังฆ์ เพราะถวายทานข้าวน้ำแด่พระสงฆ์ ตั้งชื่อคัมภีร์ว่า อานิสงส์ น้ำนอง เพราะมีเนื้อเรื่องที่ระบุถึง ภาวะน้ำนองหรือน้ำท่วม คือ คนใช้ของพราหมณ์ที่รับอาสาส่งข้าว น้ำ ทุกวัน ให้บุตรชายที่ตายไปวันหนึ่งประสบปัญหาทางที่เดินไปป่าช้าถูกน้ำท่วมจึงถวายอาหาร ให้กับ ภิกษุรูปหนึ่งที่กำลังบิณฑบาตและอุทิศกุศลฝาก ไปให้บุตรชายของพราหมณ์ที่ตายไป ที่ตั้งชื่อว่า ออมตพราหมณปัญหา เพราะมีเนื้อหาระบุว่า พราหมณ์ผู้บิดาสงสัยในการได้รับกุศลผลทานที่เกิดจาก การถวายให้ภิกษุในพระพุทธศาสนา จึงตั้งคำถามถามพระพุทธเจ้า และมีคัมภีร์อานิสงส์บางเรื่อง มีชื่อที่ ไม่ค่อยจะสอดคล้องกับเนื้อหา แต่ก็พอจะสงเคราะห์เข้ากันได้ คืออานิสงส์หยากเหยื่อ หรืออานิสงส์ ขี้เหยื่อ มีเนื้อหาเกี่ยวกับการถวายผ้าบังสุกุลเท่านั้น ที่ตั้งชื่อเช่นนั้นเข้าใจว่า เพราะผ้าบังสุกุลคือผ้าที่ เปื้อนฝุ่นที่คนทอดทิ้งไม่ไยดีแล้วก็ประดุจขยะที่คนทิ้งแล้ว คัมภีร์ที่มีเนื้อหาเช่นเดียวกันนี้ก็คือ อานิสงส์ผ้าทอด และอานิสงส์ทานผ้าบังสุกุล

การตั้งชื่อคัมภีร์อานิสงส์จึงไม่มีความซับซ้อนเพราะตั้งตามจุดประสงค์ของการแต่งและตามเนื้อหา ที่ปรากฏนั่นเองเพียงแต่ว่าความหลากหลายของอานิสงส์ที่มีคัมภีร์รองรับไว้นั้น เป็นคำตอบให้ทราบว่า คัมภีร์อานิสงส์ล้านนาได้บรรลุจุดประสงค์ของการเป็นวรรณกรรมที่รับใช้สังคมแล้ว เพราะสามารถ ตอบสนองความต้องการของสังคมในด้านการแสวงหาคำตอบเรื่อง หลักการทำความคิด ที่มีผลดี ตอบแทนได้ในระดับหนึ่ง

๓.๕ การแพร่กระจายของคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา

จากจำนวนต้นฉบับ ๒๒๘ ที่เก็บรักษาไว้ในรูปของไมโครฟิล์ม โดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และต้นฉบับคัมภีร์ใบลานตามหอไตรของวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือที่ไม่ อยู่ในขอบเขตการสำรวจของโครงการของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำให้ทราบว่า มีคัมภีร์อานิสงส์เรื่องต่าง ๆ ไม่น้อยไปกว่าคัมภีร์พุทธศาสนาประเภทอื่น ๆ และคัมภีร์อานิสงส์ บางเรื่องก็มีจำนวน ของต้นฉบับมากกว่าหนึ่งฉบับ บางเรื่องก็มีมากถึง ๑๐ ฉบับ สาเหตุที่มีคัมภีร์อานิสงส์ตามหอไตรวัด ต่าง ๆ ก็เพราะประเพณี นิยมการสร้างหนังสือถวายวัดประการหนึ่งดังที่ปรากฏข้อความที่สร้างคำนิยามดังกล่าวนี้ใน คัมภีร์ชาคกเรื่อง ไปรณกัปปีลปุรินทราชชาคก ดังที่กล่าวในภาคผนวกใน การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปัญหาสาชคคฉบับล้านนาไทย (๒๕๔๑ :๑๐๒๓) ที่กล่าวถึงอานิสงส์การสร้างธัมม์และเขียน ธัมม์ไว้ว่า

“...สาริปุตฺต ตูราสาริปุตฺต โย โภจิ อันทว่าปุกคละหะผู้ใดผู้

๑ คือทั้งมวล สยฺ ติฏจิตฺวา ก็เขียนด้วย คนคี่ตี ปเร ติฏจาเปติ วา
ก็จ้างท่านผู้อื่นเขียนคี่ตี ปิฏกคฺยํ ยังปิภกทัง ๓ สาสนภูตฺ
อันเป็นคำสอนแห่งคุณพระตถาคต มหานิสฺสํ อันทว่าอานิสงส์อันมาก
อนนตฺ อันทาที่สุดบ่ได้ อปริมาณํ อันทจกนบฺ ประมาณบ่ได้
โหติคี่มีแล...”

การถวายใบลาน แกลบ ไม้ประกับ สายร้อย ฝ้ายห่อคัมภีร์ ก็มีอานิสงส์เช่นกัน อีกประการหนึ่ง ก็คือ คัมภีร์อานิสงส์เอง ได้มีบทบาทรับใช้สังคม ในฐานะเป็นวรรณกรรม ที่ใช้เทศน์ในโอกาสต่าง ๆ เป็นการสนับสนุนและเจริญศรัทธาแก่ทายกทายิกาที่มาประกอบกุศลกิจต่าง ๆ ในวัด และการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างวัดในสมัย โบราณนั้น ไม่ใช่เรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ดังนั้นจึงไม่เป็นแปลกที่จะพบคัมภีร์อานิสงส์ชื่อเรื่องเดียวกันเนื้อหาเดียวกัน หรือชื่อต่างกันแต่เนื้อหาเดียวกันตามหอไตรของวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือ แต่การแพร่หลาย ของคัมภีร์อานิสงส์ในแต่ละวัด นั้นก็ไม่ได้ หมายความว่าคัมภีร์อานิสงส์ เรื่องนั้นจะถูกนำไปใช้เทศน์ เพราะบางทีก็เป็นเพียงคัมภีร์ที่สร้างขึ้น เพื่อถวายเท่านั้น ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว การจะให้ได้อานิสงส์ที่สมบูรณ์แบบคือ ได้ทั้งบุญและกุศล ต้องทำให้ครบกระบวนการ คือสร้างคัมภีร์ถวายด้วย และพร้อมกันนั้นก็ต้องฟังคัมภีร์และนำ ไปสู่การปฏิบัติ หากสร้างถวายก็ได้แต่บุญ ไม่ได้ฟังจึงไม่เกิดกุศล คือความเข้าใจในหลักคำสอนที่ปรากฏในตัวคัมภีร์แต่อย่างใด

๓.๑๐ คัมภีร์อานิสงส์ที่มีลักษณะเป็นล้านนา

ในจำนวนคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาที่คัดเลือกมาเป็นตัวแทนในการศึกษาครั้งนี้ มีคัมภีร์อานิสงส์ ล้านนาส่วนหนึ่งที่มีลักษณะเป็นล้านนาอย่างแท้จริงคือ เป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นเพื่ออธิบายประเพณีท้องถิ่น

อย่างแท้จริง สิ่งแวดล้อม วัตถุ สังคม ความเชื่อในคัมภีร์สะท้อนความเป็นล้านนาอย่างชัดเจน แม้ว่าเนื้อเรื่องในคัมภีร์อานิสงส์ทุกเรื่องจะระบุถึงเหตุการณ์ในประเทศอินเดียสมัยพุทธกาลก็ตาม ลักษณะดังกล่าวนี้คือการปรับเปลี่ยนให้เป็นที่ถกเถียงนั่นเอง ดังที่กล่าวไว้ในคัมภีร์อานิสงส์ปีใหม่ของวัดหมื่นเงินกอง จังหวัดเชียงใหม่ที่ว่า

“...คนทั้งหลายก็เอากันอาบองค์สรงเกศยังเจ้าสมณะพราหมณ์คือเจ้าภิกษุสังฆะแล้วด้วยน้ำอบน้ำหอมแล้วหือทานยังวัตถุทั้งหลายต่าง ๆ มีต้นว่าเข้าน้ำโภชนะอาหาร....คนทั้งหลาย ลางพร่องก็ปล่อยนก สัตว์ทั้งหลาย นก หนู ปู ปลา หอยก็มีแล ลางพร่องก็หือเข้าแซ่เข้าสารจานด้วยน้ำผึ้งน้ำอ้อย เปนทานก็มีแล...ดูรามหาราชแม้ว่าได้ไฟเกิดเปนทเวบุตรทเวดาดีได้เปนใหญ่กว่าทเวบุตรทเวดาอันมีในชั้นฟ้าดาวติงสาสวรรค์โลกนั้นแล ดูรามหาราช เต ชนา คนทั้งหลายฝูงนั้นเกิดมาหาอุปัทวะกั้วอนทรายบได้ มีอายุที่ยืนยาวมากนักละ.....เกิดมาในภาวะชาติใดก็ประกอบไฟด้วยปัญญาอันฉลาดองอาจยังนักล อาจจักแก้ปัญหาแห่งคนทเวดาทั้งหลายได้ทุกเมื่อแล ด้วยเดชะบุญอันได้อบองค์สรงเกศพระพุทธเจ้าและพระอรียสังฆะทั้งหลายนั้นแล ดูรามหาราช คนทั้งหลายฝูงใดแล ได้ปล่อยยังสัตว์ทั้งหลายคือว่า ปู แล หอย กบ เขียด เต่า แล และนกกหนูทั้งหลาย และได้เอาชามาผายไว้ในช่วงเจดีย์และวัดวาอาราม ไม่สริมหาโพธิ์ และได้เอาน้ำอบน้ำหอมได้เป็นทานแก่พระพุทธเจ้าและพระสังฆะเจ้า ผู้เฝ้าผู้แก่ครูบาอาจารย์ทั้งหลายในวันสังกรานต์ขึ้นคัมภีร์ใหม่ดั่งอัน...บุคคลทั้งหลายฝูงนั้นได้เกิดมาในภาวะชาติใดก็หาเพียรโรคาและกั้วอนทรายบได้ มีรูปคิงาม มีกลิ่นคี่หอม เทียรยอมมีอายุยืนยาวมากนักละ ฯลฯ...”

คัมภีร์อานิสงส์ที่มีลักษณะความเป็นล้านนาก็คือ คัมภีร์ที่เสนอข้อมูลสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ตลอดจนถึงสังคมที่สะท้อนอยู่ในตัวข้อมูล และข้อมูลเหล่านั้นเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง มีจริง และอยู่ในวิถีชีวิตของชาวล้านนาในยุคที่คัมภีร์อานิสงส์ถูกรจนาขึ้น แม้ว่าองค์ประกอบที่สำคัญที่ประกอบกันขึ้นเป็นโครงสร้างของคัมภีร์อานิสงส์ ได้แก่ ตัวละคร ฉาก ภูมิประเทศ ซึ่งแม้จะถูกอ้างว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในประเทศอินเดีย เกิดขึ้นในประเทศอินเดียก็ตาม แต่สิ่งที่ปรากฏได้แก่ วัฒนธรรม ประเพณี และแนวคิด ความเชื่อ และโลกทัศน์ มิใช่สิ่งที่จะหาพบได้ในประเทศอินเดียในครั้งพุทธกาลเลย แต่เป็นสิ่งที่ปรากฏเป็นวัฒนธรรมประเพณี และสังคมที่พบเห็นได้ในล้านนาเท่านั้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า คัมภีร์ อานิสงส์ล้านนานั้นมีโครงสร้าง แนวคิดมาจากพระไตรปิฎกก็จริง เมื่อผ่านกระบวนการปรับเปลี่ยนให้เป็นที่ถกเถียงไปแล้ว ก็คงเหลือเพียงสาระหลัก คือจุดประสงค์เพื่อให้คนสังคมเป็นคนดี รู้จักประกอบตน ให้อยู่ในแนวทางที่ถูกต้อง สิ่งประกอบต่าง ๆ เช่น สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี โลกทัศน์ต่าง ๆ นั้นถูกปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับท้องถิ่นที่วรรณกรรมนั้นดำรงอยู่ เช่นอนุวรรตตามประเพณีในแต่ละเดือนในรอบปี คัมภีร์อานิสงส์ที่ยกมาเป็นตัวอย่างต่อไปนี้มีลักษณะความเป็นท้องถิ่นชัดเจน สะท้อนโลกทัศน์ ความคิด วิถีชีวิตของชาวล้านนา

๑. คัมภีร์อานิสงส์ที่เกี่ยวกับการสร้างคัมภีร์เช่น อานิสงส์ล้างธัมม์ อานิสงส์สร้างธัมม์ปิฎกะ อานิสงส์คำสอน อานิสงส์ไปราชอาณาจักร ฯลฯ สะท้อนค่านิยมเรื่องการสร้างคัมภีร์ถวายวัด

โดยที่เนื้อหาสาระกล่าวถึงเหตุการณ์ในสมัยพุทธกาลบ้าง ย้อนอดีตไปบ้าง แต่ประเพณีแนวคิดที่ปรากฏกลับเป็นสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติกันในกลุ่มชนล้านนาและถิ่นไทยอื่น ๆ ดังที่ปรากฏใน อานิสงส์ สังข์ธรรม ฉบับวัดชัยชนะ อำเภอบางคอง จังหวัดเชียงใหม่ดังนี้

“...ดูรามหาสารีบุตร บุคคลยิ่งชายผู้ใด
 ผู้หนึ่งในโลกนี้แลได้หื้อทาน เจียนยังธัมม์ปิฎกะ ทั้งสามคี่คี่
 เจียนคี่คี่ เป็นคำสอนแห่งตถาคตนี้แม่นบพเดียวอันคี่คี่ ลวงสุคไพ
 แม้นอักขระตัวเดียวอัน คี่คี่ อันว่าผละอันนั้นคี่หาที่สุคบได้ และ
 บุคคลยิ่งชายทั้งหลาย ได้สร้างเจียนธัมม์พระตถาคตะ แม้นหื้อ
 ทานผู้อื่นเจียนคี่คี่ คี่เที่ยงได้ยังสุขสมบัติอันมากนัก อันประเสริฐ
 เสี่ยงกาละอันยาวนาน ประหมาดแปด หมั่นสี่พันกัปปิแล...”

๒. คัมภีร์อานิสงส์ที่เกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์ เช่น อานิสงส์ ปีใหม่ อานิสงส์ขนานน้ำ
 ขนชายเข้าวัด อานิสงส์ก่อเจดีย์ชาย ฯลฯ สะท้อน ประเพณีนิยม เรื่องวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีต่าง ๆ
 ในปีใหม่ เช่น การปล่อยสัตว์ต่าง ๆ การคารวะผู้เฒ่าผู้แก่ การก่อเจดีย์ทราย ดังที่ปรากฏใน อานิสงส์
 ปีใหม่ ฉบับวัดหมื่นเงินกอง จังหวัดเชียงใหม่ดังนี้

“...คนทั้งหลายก็เอากันอาบองค์สรงเกสยังเจ้าสมณะ
 พราหมณ์คือเจ้าภิกขุสังฆะแล้วด้วยน้ำอบน้ำหอม แล้วหื้อทาน
 ยังวัตถุทั้งหลายต่าง ๆ มีดินว่าเข้าน้ำ โภชนะ อาหา...คนทั้งหลาย
 ลางพร่องคี่ปล่อย นก สัตว์ทั้ง-หลาย นก หนู ปู ปลา หอยคี่มีแล
 ลางพร่องคี่หื้อเข้าแซ่เข้าสารงานด้วยน้ำฝิ่งน้ำอ้อยเปนทาน
 คี่มีแล...ดูรามหาราช...แม้นว่าได้ไฟเกิดเปน เทวบุตรเทวดาคี่ได้
 เปนใหญ่กว่าเทวบุตรเทวดา อันมีในชั้นฟ้าดาวดึง สาสวรรคเทวโลก
 นั้นแล ดูรามหาราช เคนา คนทั้งหลายฝูงนั้น เกิดมาหาอุปัทวะ
 กังวนอนทรายบได้ มีอายุคี่ยืนยาวมาก นกแล.....เกิดมาใน
 ภาวะชาติโคคี่ประกอบไฟด้วยปัญญาอันฉลาดองอาจยิ่งนัก
 อาจจักแก้ปัญหาคี่แห่งคนเทวดาทั้งหลายได้ทุกเมื่อแล ด้วยเดชะ
 บุญอันได้อาบองค์ สรงเกสพระพุทธรเจ้าและ พระอริยสังฆะ
 ทั้งหลายนั้นแล ดูรามหาราช คนทั้งหลายฝูงใดแล ได้ปล่อยยัง
 สัตว์ทั้งหลายคือว่า ปู แล หอย กบ เขียด เต่า แลน และนกก
 ทั้งหลาย และได้เอาชายมาผายไว้ในช่วง เจดีย์และ วัควาอาราม

ไม้สริมหาโพธิ์ และได้เอาน้ำอบน้ำหอมได้เป็นทานแก่
พระพุทธรเจ้าและ พระสังฆะเจ้า ผู้เฒ่าผู้แก่ครูบาอาจารย์ทั้งหลาย
ในวันสังกรานต์ขึ้นสังกรานต์ปี ใหม่ดังอื่น.....บุคคลทั้งหลาย
ฝูงนั้น ได้เกิดมาในภาวะชาติใดคือหิวเพียรโรคาและกังวลอนทราย
บ่ได้ มีรูปคั่งงาม มีกลิ่นคี่หอม เทียรย่อมมีอายุยืนยาวมากนั้ก ฯลฯ

๓. คัมภีร์อานิสงส์ที่เกี่ยวกับการถวายทานต่อพระพุทธรเจ้าเช่น อานิสงส์กองหลัว
อานิสงส์ทานหลัว สะท่อนแนวคืด พุทธภาวะ และความสามัคคีในหมู่ชน คือในล้านนานั้น แนวคืด
เรื่องพุทธภาวะ เป็นเรื่องที่นาศึกษาอย่างยิ่ง เพราะเป็นเรื่องที่แสดงออกถึงการผสมผสานระหว่าง
แสดงคารพนบถืออย่างสูงสุด และแนวคืดเรื่องพุทธภาวะว่าพระพุทธรเจ้ายังดำรงอยู่ ดังจะเห็นได้
ว่า ชาวล้านนานั้นมีการประเพณีปฏิบัติอย่างหนึ่งในครอบครัวคือการถวายข้าวบูชาตอนเช้าที่หิ้งพระใน
เวลาเช้าทุกวัน เป็นการนำเอาข้าวที่นึ่งสุกใหม่ ๆ ปั้นเป็นก้อน ๆ ขนาดเท่ามะนาว ๓ ก้อนบ้าง ๕
ก้อนบ้าง ไปถวายพระพุทธรูปฎิมา จะถวายก่อนการรับประทานอาหารเช้าของครอบครัวนั้น ๆ เป็นการ
ให้ความเคารพอย่างสูงสุด อีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในพุทธภาวะก็คือ
บางท้องถิ่นมีประเพณีถวายพุทธอาสน์เพื่อการบรรทมในเวลากลางคืน และถวายน้ำสรงพระพักตร์ด้วย
ก็มี

อนึ่งการประกอบพิธีทางศาสนาในงานมงคล อวมงคล ชาวล้านนาที่เป็นเจ้าภาพจะจัดเตรียม
ตำรับ ไทยธรรม ไว้ถวายพระพุทธรูปเสมอ เรียกว่า คัมภีร์พระเจ้า เพราะถือว่า งานนั้น ๆ ได้อาราธนา
พระสงฆ์มา โดยมีพระพุทธรเจ้าเป็นประมุข เป็นการถือว่าพระพุทธรองค์ยังคงดำรงอยู่ ประเพณีถวายข้าว
บูชาและการถวายไทยธรรมแก่พระพุทธรนี้ พบว่านิยมปฏิบัติกันในด้านนาไทยทั่วไป การถวาย
ไทยธรรมแก่พระพุทธรนี้ มีประโยชน์หลายประการอยู่ คือ เป็นการสร้างทุนกองกลางสำหรับวัด เพื่อใช้
ในคราวฉุกเฉิน หรือเพื่อใช้ซ่อมแซมเสนาสนะที่ทรุดโทรมบ้าง และตลอดถึงการใช้จ่ายที่จำเป็น
การถวายหลัวสำหรับผิงหนาวแก่พระพุทธรเจ้าและพระสงฆ์ดังที่ปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์ทานหลัวนั้นมี
นัยยะให้ศึกษาตามสมควร คือชาวพุทธในล้านนามีประเพณีที่สร้างเสริมความสามัคคีในกลุ่มชนหลาย
ประการ การถวายทานหลัวหรือผิงผิงไฟแก่พระพุทธรูปในฤดูหนาวก็เป็นวิธีการหนึ่งที่เสริมสร้าง
ความสามัคคีในกลุ่มชนได้ โดยได้ร่วมกันรวบรวมผิงมาถวายวัด จุดประสงค์หลักก็เพื่อจุดถวายเป็น
พุทธบูชา ประการที่สองเพื่อคลายความหนาว และประการสุดท้ายคือสะท่อนแนวคืดเรื่องความดำรง
อยู่แห่งพุทธภาวะ ที่ชาวล้านนาเชื่อว่า พระพุทธรูปก็คงจะหนาวเหมือนกันจึงต้องนำผิงมาจุดถวายให้
เพื่อผ่อนคลายหนาวดังกล่าว

๔. คัมภีร์อานิสงส์ที่สนับสนุนกิจกรรมชุมชนเช่น อานิสงส์สงสการ อานิสงส์ล้างคราบ
อานิสงส์ศพเด็กน้อยชาวคน อานิสงส์เผาศพ อานิสงส์หน้าศพ อานิสงส์ทานหาคคนตาย ฯลฯ สะท่อน
สังกรรมแห่งความเป็นและความตาย โลกทัศน์เรื่องชีวิตนี้และโลกหน้า ความมีน้ำใจไมตรีระหว่าง
เพื่อนบ้าน สนับสนุนให้คนในชุมชนไปแบ่งเบาคความลำบาก เป็นเพื่อนกับผู้สูญเสีย และสนับสนุนการ

สร้างความสามัคคี การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ให้กับชุมชน

จากตัวอย่างเนื้อหาของคัมภีร์อานิสงส์ที่มีลักษณะเป็นล้านนาทำให้ทราบว่า ข้อมูลที่สะท้อนจากคัมภีร์นั้น เป็นข้อมูลที่ผู้รจนาดำเนินการแสดงถึงลักษณะพิเศษของคัมภีร์และวัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งก็คือ ความต้องการให้ชุมชนได้รู้จักคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีอันเป็นของตนเอง

นอกเหนือไปจากนี้มีข้อมูลส่วนหนึ่งในคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาที่ผู้รจนานำมาจากพระไตรปิฎกดังนี้

๑. เรื่องการถวายผ้าบังสุกุล มีปรากฏในเรื่องพระมหากัสสปะ และพระอนุรุทธะ ในธรรมบท

๒. เรื่องการถวายผ้าแพดาน มาจากเรื่องการถวายทานของพระนางมหาปชาบดีโคตมี

๓. เรื่องการถวายข้าวยาจุก มาจากเรื่องการถวายข้าวยาจุก ของนางวิสาขา

๔. การถวายข้าวใหม่ รับแนวคิดมาจากเรื่อง การถวายข้าวใหม่ในคัมภีร์อุปทาน

๕. เรื่องการถวายสลากภัต รับแนวคิดมาจาก ธรรมบท

๖. การถวายผ้ากฐิน รับแนวคิดมาจากพระวินัยปิฎก

๗. การถวายสัปประรด (อานิสงส์หมากหนัด) รับแนวคิดมาจาก พระธรรมบทเรื่องช้างปาลีไลยก์ (พระพุทธเจ้าเสด็จปลีกออกจากเมืองไปอยู่ในป่า เพราะความคิดเห็นแตกต่างกันของภิกษุชาวกรุงโกสัมพี)

๘. การสร้างเวจจุกฎี มาจากประวัติพระพากุลละ

๙. เรื่องการทำบุญอุทิศให้คนตาย รับแนวคิดมาจากเรื่องการถวายทานของพระเจ้าพิมพิสาร

๑๐. เรื่องการจงกรม รับแนวคิดมาจาก อังคุดตนิคาย

๑๑. การสร้างสาธารณประโยชน์ เช่น สะพาน ขุดบ่อน้ำ ศาลา รับแนวคิดมาจากเรื่องตักกวัดดู (เรื่องของท้าวตักกะ) ในธรรมบท

ฯลฯ

๓.๑๑ การเปรียบเทียบ อานิสงส์ในพระไตรปิฎกและ อานิสงส์ล้านนา

ถ้าความคิดเรื่องอานิสงส์ในล้านนานั้น ได้คลี่คลายมาจาก พระไตรปิฎก ดังได้กล่าวมาแล้วนั้น แต่มีส่วนปลีกย่อยอื่น ๆ ที่นับว่าแตกต่างกันไป ดังที่ผู้วิจัยจะได้เปรียบเทียบให้เห็นลักษณะของอานิสงส์ในพระไตรปิฎก และอานิสงส์ในคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาว่า มีความแตกต่างกัน หรือลักษณะร่วมกันอย่างไร จากนั้นจะกล่าวถึงการเสวยผล ในคัมภีร์พระไตรปิฎก และคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา

๑. พระวินัยปิฎก และพระสุตตันตปิฎก ในสีนิกายแรกคือ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย และอังคุดตนิคายกล่าวถึงอานิสงส์ในแง่ของ ผลของการปฏิบัติตามคำสอน ข้อวัตรปฏิบัติ ซึ่งให้ผลเป็นปัจจุบันมากกว่า เป็นลักษณะข้ามภพชาติ

๒. ขุททกนิกาย นิกายลำดับสุดท้ายของพระสูตรต้นตอปิฎก คือ คัมภีร์ อปทาน วิมานวัตถุ มหานิทเทศ พุทธวงศ์ ชาดก ได้กล่าวถึงอานิสงส์ในด้านที่เป็น รางวัลของการทำความดี หรือที่เกิดจากการบำเพ็ญกุศลตามหลักของ บุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ ทาน ศีล ภาวนา หรือ ตามกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเน้นอานิสงส์ที่เกิดจากการบำเพ็ญตามหลักบุญกิริยาวัตถุตามที่ปรากฏในคัมภีร์ วิมานวัตถุและ อปทานเป็นเกณฑ์ เพราะ คัมภีร์เหล่านี้มีเนื้อหาที่เป็นต้นแบบของคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา ในยุคต่อมา การเปรียบเทียบลักษณะอานิสงส์ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก จึงจะเน้นที่ ขุททกนิกายเป็นหลัก โดยเฉพาะคัมภีร์ วิมานวัตถุ และอปทาน เพราะอานิสงส์ที่บุคคลในคัมภีร์ที่กล่าวมานี้ได้รับ เกิดจากการบำเพ็ญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ ทาน ศีล และภาวนา และกุศลกรรมบถ ๑๐ นั่นเอง ต่อไปผู้วิจัยจะนำกุศลบารมีของพระเถระพระเถรี ในคัมภีร์อปทานที่ได้บำเพ็ญไว้แต่อดีต ชาติ และกุศลกรรมของเหล่าเทวดาในคัมภีร์วิมานมาสรุปตามอานิสงส์ที่บุคคลเหล่านั้นได้รับและตาม กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องด้วย ทาน ที่เน้นมากเป็นพิเศษ

๑. กลุ่มทาน ประกอบด้วย

๑. การสร้าง ประกอบด้วย เสนาสนะ เครื่องนุ่งบัง การอุปัฏฐากบำรุง วัสดุอุปกรณ์ บริหาร

๑. ภัททาลีเถราปทาน	ว่าด้วย อานิสงส์การมุงมณฑปด้วยดอกกรัง
๒. เอกฉัตตียเถราปทาน	ว่าด้วยอานิสงส์การกางเจวตฉัตร
๓. มัญจทายกเถราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายเตียง
๔. โพธิฆรรกรกเถราปทาน	ว่าด้วยผลการทำเรือนโพธิ์
๕. เอกฉัตตียเถราปทาน	ว่าด้วยอานิสงส์การกางร่มถวาย
๖. สาลมณฑปียเถราปทาน	ว่าด้วยอานิสงส์การสร้างประรำมุงด้วยดอกกรัง
๗. นพกุฎิกทายกเถราปทาน	ว่าด้วยอานิสงส์การสร้างกุฎไม้้อ
๘. เวจจกุฎิกทายกเถราปทาน	ว่าด้วยอานิสงส์การถวายจิงกุฎี
๙. สุเมธาเถรีปทาน	ว่าด้วยอานิสงส์การถวายวิหาร
๑๐. มณฑปทายิกาเถรีปทาน	ว่าด้วยอานิสงส์การสร้างมณฑป
๑๑. สกิงสัมมชชเถราปทาน	ว่าด้วยผลการกวาดลานโพธิ์
๑๒. ชคติทายกเถราปทาน	ว่าด้วยผลการพรวนดิน โคนต้นโพธิ์
๑๓. อักกมนเถราปทาน	ว่าด้วยผลการเหยียนวอด
๑๔. ปานธิทายกเถราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายรองเท้า
๑๕. สีหาสนพีชียเถราปทาน	ว่าด้วยผลการพัดพุทธอาสน์
๑๖. สีหาสนิกเถราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายคั่งทอง
๑๗. ปาทปฐียเถราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายคั่งรองเท้า
๑๘. สุมนตาลวิณฎิยเถราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายพัดใบตาล

๑๕. คีณิกณิการปุပ္ผิยเถราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายดอกกรรณิการ์
๑๖. กุรัญชียผลทาทกเถราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายดอกอัญชันขาว
๑๗. นาคปุပ္ผิยเถราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายดอกกาทะทิง
๑๘. เกตกปุပ္ผิยเถราปทาน	ว่าด้วยการถวายดอกเกต
๑๙. อัสซุนปุผิยเถราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายดอกกรกฟ้า
๒๐. กุณฐปุပ္ผิยเถราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายดอกอัญชันเขียว
๒๑. ปทุมธารียเถราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายดอกบัว
๒๒. สลพปุผิยเถราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายดอกข้าน้ำ
๒๓. สัตตกัทัมพปุผิยเถราปทาน	ว่าด้วยการถวายดอกกระทุ่ม
๒๔. สัตตอุบลมาติกาเถรีอทาน	ว่าด้วยผลการถวายดอกอุบล ๗ ดอก

การถวายเครื่องสักการบูชาแด่พระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ และปุชณียวัตถุ ปุชณียสถาน โดยความเคารพและเลื่อมใส เพื่อถวายการบูชาคุณของพระรัตนตรัยและสมณพราหมณ์ ผู้ปฏิบัติดี และถวายเป็นเครื่องสักการะแด่ปุชณียสถาน บุคคลได้แสดงออกถึงความเคารพต่อสิ่งที่เป็น อุดมมงคลคือพระรัตนตรัย และเป็นการ โอกาสที่คนจะได้แสดงความเคารพและสักการะต่อ สมณพราหมณ์ มนุษย์สมบัติคือการบังเกิดในตระกูลชนชั้นปกครอง เป็นคหบดีผู้มั่งคั่ง มีรูปร่างสวยงาม มียศศักดิ์บริวารมาก ได้รับการยอมรับนับถือในสังคม และเป็นท้าวสักกเทวราช และการเกิดในสวรรค์ เป็นเทวดาที่เรื่องอำนาจ และได้บรรลอรุณผลในที่สุด

๓. กลุ่มเครื่องบูชา ประเภท แสงสว่าง ประทีป

๑. เอกทีปียเถราปทาน	ว่าด้วยผลการตามประทีปบูชา
๒. เอกสังขียเถราปทาน	ว่าด้วยผลการเป่าสังข์บูชา
๓. คีณุกถารียเถราปทาน	ว่าด้วยผลการทำคบเพลิงถวาย
๔. มณีนุชกเถราปทาน	ว่าด้วยการบูชาด้วยแก้วมณี
๕. อุกกาตติกเถราปทาน	ว่าด้วยผลการจุดคบเพลิงบูชา
๖. ปัจจทีปปีกาเถรีอทาน	ว่าด้วยผลการถวายประทีป ๕ ดวง
๗. สกุลาเถรีอทาน	ว่าด้วยผลการถวายน้ำมันตามประทีปบูชา พระพุทธเจดีย์
๘. ธาตุบุชกเถราปทาน	ว่าด้วยผลการบูชาพระธาตุ

การถวายเครื่องบูชาประเภทแสงสว่าง คนตรี ของมีค่า แด่พระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ และปุชณียวัตถุ ปุชณียสถาน โดยความเคารพและเลื่อมใส เพื่อถวายการบูชาคุณของพระรัตนตรัยและ และถวายเป็นเครื่องสักการะแด่ปุชณียสถาน บุคคลได้แสดงออกถึงความเคารพต่อสิ่งที่เป็นอุดมมงคล คือพระรัตนตรัย และเป็นการ โอกาสที่คนจะได้แสดงความเคารพและสักการะต่อปุชณียสถาน มนุษย์-สมบัติ คือการบังเกิดในตระกูลชนชั้นปกครอง เป็นคหบดีผู้มั่งคั่งมีอำนาจมาก ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน

รูปร่างสวยงาม มียศศักดิ์บริวารมาก ได้รับการยอมรับนับถือในสังคม และเป็นพระอินทร์ และการเกิดในสวรรค์เป็นเทวดาที่เรื่องอำนาจ และได้บรรลุนิเวศผลในที่สุด

๔. กลุ่มการให้ทาน อาหาร ของหวาน ผลไม้ น้ำผลไม้ น้ำดื่ม

๑. มธุรังสทายกเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายเนื้อแช่น้ำผึ้ง
๒. ยาคุเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายข้าวยาคุ
๓. สุจินติตเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายข้าวใหม่
๔. กลัมพทายกเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายมันอ่อน
๕. ภิสทายกเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายเหง้าบัว
๖. อุทกทายกเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายน้ำดื่ม
๗. ปิยาผลทายกเดราปทาน	ว่าด้วยถวายผลมะหาด
๘. กาสุมาริกผลทายกเดราปทาน	ว่าด้วยการผลการถวายผลมะรื่น
๙. อวฏผลิยเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายผลไม้วิเศษ
๑๐. จารผลิยเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายมะม่วงกะล่อน
๑๑. มาตุลุงคผลทายกเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายผลมะงั่ว
๑๒. อัมเชลผลทายกเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายผลรูกฟ้า
๑๓. คาลผลิยเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายผลตาล
๑๔. นาลิเกรผลทายกเดราปทาน	ว่าด้วยการถวายผลมะพร้าว
๑๕. กปิฏฐผลทายกเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายผลมะขวิด
๑๖. สัพพผลทายกเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายผลไม้ต่าง ๆ
๑๗. อามันชผลทายกเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายแพง
๑๘. โมทกทายิกาเดรีปทาน	ว่าด้วยผลการถวายขนมต้ม ๓ ชั้น
๑๙. ปิยาผลทายกเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายผลมะหาด
๒๐. ลพุชผลทายกเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายขนุนสำมะลอ
๒๑. มิถักขุผลทายกเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายผลไม้ไม่มีถักขุ
๒๒. กุมมาสทายกเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายขนมกุมมาส
๒๓. เวลูวผลทายกเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายผลมะตูม
๒๔. อัมพาฏคผลทายกเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายผลมะกอก
๒๕. อุจจุทายกเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายต้นอ้อย
๒๖. หรีตคิทายกเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายผลสมอ
๒๗. อัมพปิณคิยเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายผลมะม่วง
๒๘. ชัมพูผลิยทายกเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายลูกหว้า
๒๙. โกลทายกเดราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายผลพุทรา

๓๐. ฌณฺณมัตถกททยกเถราปทาน ว่าด้วยผลการถวายเปรียง
 ๓๑. ฌณฺณญญิกขาททยิกเถราปทาน ว่าด้วยผลการถวายภิกษา ๑ ทัพพี
 ๓๒. เอกปิ่นชปาตททยิกเถราปทาน ว่าด้วยผลการถวายข้าวผสมน้ำมัน
 ๓๓. วิภทกพีชียเถราปทาน ว่าด้วยผลการถวายเมล็ดพืชสมอภิเภก
 ๓๔. กุถัญญฐกททยกเถราปทาน ว่าด้วยผลการถวายสลากภัคค์

ถวายความสะดวกอนุเคราะห์สมณพราหมณ์ด้วยปัจจัยคืออาหารและน้ำดื่ม เพื่ออำนวยความสะดวกแก่สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีไม่ให้กังวล ด้วยเรื่องอาหารสมณพราหมณ์ได้รับการเอาใจใส่ดูแล และสามารถบำเพ็ญสมณธรรมได้อย่างเต็มที่ บุคคลได้แสดงออกถึงความรับผิดชอบในการอนุเคราะห์ส่งเสริมผู้ปฏิบัติดี และทำให้คุณธรรมที่ว่าด้วย ทานและจาคะเสียดลเป็นตัวอย่างที่ดีกับสังคม มนุษย์สมบัติคือการบังเกิดในตระกูลชนชั้นปกครอง เป็นคหบดีผู้มั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ไม่มีความลำบาก ด้วยข้าวปลาอาหาร ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน รูปร่างสวยงาม ได้รับการยอมรับนับถือในสังคม และการเกิดในสวรรค์เป็นเทวดาที่เรื่องอำนาจ และได้บรรลุนิพพานในที่สุด

๕. กลุ่มการถวายผ้า

๑. เอกทุสสททยกเถราปทาน ว่าด้วยผลการถวายผ้า
 ๒. สุปฏททยกเถราปทาน ว่าด้วยผลการถวายผ้าเนื้อดี
 ๓. อุปีชฌทุสสททยกเถราปทาน ว่าด้วยการถวายผ้าครึ่งผืน

ถวายความสะดวกอนุเคราะห์สมณพราหมณ์ด้วยปัจจัยคือผ้า เพื่ออำนวยความสะดวกแก่สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีไม่ให้กังวลด้วยเรื่องเครื่องนุ่งห่ม สมณพราหมณ์ได้รับการเอาใจใส่ดูแล และสามารถบำเพ็ญสมณธรรมได้อย่างเต็มที่ และบุคคลได้แสดงออกถึงความรับผิดชอบในการอนุเคราะห์ส่งเสริมผู้ปฏิบัติดี และทำให้คุณธรรมที่ว่าด้วย ทานและจาคะเสียดลเป็นตัวอย่างที่ดีกับสังคมเด่นชัดขึ้น มนุษย์สมบัติคือการบังเกิดในตระกูลชนชั้นปกครอง เป็นคหบดีผู้มั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ไม่มีความลำบากด้วยเครื่องนุ่งห่ม ผิวพรรณงดงาม รูปร่างสวยงาม ได้รับการยอมรับนับถือในสังคม และการเกิดในสวรรค์เป็นเทวดาที่เรื่องอำนาจ และได้บรรลุนิพพานในที่สุด

๒. กลุ่มศีล

๑. เอกุโปสถิกาเถราปทาน ว่าด้วยผลการรักษาอุโบสถศีล

การรักษาอุโบสถศีล เพื่อการฝึกฝนตนเอง และเพื่อนำไปสู่การชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ ฝึกให้บุคคลเป็นผู้มีวินัยในตนเองและฝึกให้มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง อานิสงส์ที่ได้รับคือการได้เกิดเป็นอัครมเหสีของ พระอินทร์และ พระเจ้าจักรพรรดิ มีผิวพรรณปานทองคำ และได้บรรลุนิพพานในภพสุดท้าย

๓. กลุ่มภavana และกุศลกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องในการ สรรเสริญพระรัตนตรัย

๑. ญาณัตถวิกเถราปทาน	ว่าด้วยผลการสดุดีพระพุทธเจ้า
๒. สยัมปฎิภาณียเถราปทาน	ว่าด้วยผลการถวายสดุดีพระพุทธเจ้า
๓. พุทธสัตถุญญเถราปทาน	ว่าด้วยผลการเกิดพุทธสัตถุญา
๔. สุกัณฐเถราปทาน	ว่าด้วยผลการสดุดีพระรัตนตรัย
๕. ญาณถวิกเถราปทาน	ว่าด้วยผลการสรรเสริญพระพุทธเจ้า
๖. สรรณคมนียเถราปทาน	ว่าด้วยผลการถึงสรณะ
๗. ปาฏิหาริสังญญเถราปทาน	ว่าด้วยผลการเลื่อมใสในปาฏิหาริย์

การสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย และการถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ เพื่อการเข้าถึงสรณะอันสูงสุด และการสรรเสริญบุคคลที่ควรบูชา และเพื่อนำไปสู่การได้รับโอกาสการได้ฟังธรรมเทศนา คำสอนที่อำนวยต่อการฝึกฝนจิตใจให้บริสุทธิ์ บุคคลมีที่พึ่งอันประเสริฐ ไม่เป็นบุคคล ที่นับถือสิ่งใด ๆ ที่ไร้สาระและงมงาย ฝึกฝนให้บุคคลมีหลักการณ์มีเหตุผล เป็นท้าวสักกเทวราชและ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ไม่ไปเกิดในทุกคติเลยตลอดเวลาที่ยังท่องเที่ยวในวัฏฏสงสาร และได้รับบรรลอรหัตผลในภพสุดท้าย

๔. กลุ่มการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

๑. จิตกပ္พเถราปทาน	ว่าด้วยผลการบูชาจิตกาธาร
๒. จิตกานิพพานกเถราปทาน	ว่าด้วยผลการค้ำจิตกาธาร
๓. เสตุทายกเถราปทาน	ว่าด้วยผลการสร้างสะพาน
๔. ปุฬินจังกมียเถราปทาน	ว่าด้วยผลการขนทรายใส่ที่จงกรม
๕. ตรีณียเถราปทาน	ว่าด้วยผลการทอดตนเป็นสะพาน
๖. ปุฬินูปาทกเถราปทาน	ว่าด้วยผลการก่อเจดีย์ทราย

การอุทิศตนเองเพื่อการทำประโยชน์แก่สังคมโดยรวม เพื่อการสร้างสรรค์สังคมให้มีความสงบสุขจากการประกอบกุศลกรรมของปัจเจกบุคคลและกลุ่มชน และเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมที่ดีงาม สังคมโดยรวมได้รับการดูแลในทางสร้างสรรค์ และวัฒนธรรมประเพณีได้รับการสืบทอด ได้รับการยอมรับจากสังคมเป็นท้าวสักกเทวราชและเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ไม่ไปเกิดในทุกคติเลยตลอดเวลาที่ยังท่องเที่ยวในวัฏฏสงสาร ได้รับการยอมรับในสังคมและได้รับบรรลอรหัตผลในภพสุดท้าย

๕. กลุ่มการชวนช่วยในการฟังธรรม

๑. เอกธัมมัสวานียเถราปทาน	ว่าด้วยผลแห่งการฟังธรรม
๒. ธรรมรุจิเถราปทาน	ว่าด้วยผลความพอใจในธรรม

การฟังธรรมเทศนาคำสอนทางศาสนา เพื่อเพิ่มพูนสติปัญญาและการศึกษาที่จะนำไปสู่การพัฒนาตนเองได้ฟังในสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ย่อมเข้าใจในสิ่งที่ฟังดีขึ้น ได้รับความรู้เพิ่มมากขึ้น และอานิสงส์ที่ได้รับเมื่อสิ้นชีวิตคือการเกิดเป็นราชาแห่งเทพในดาวดึงส์ และเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ในภพมนุษย์

จากการศึกษาผลอานิสงส์ของกุศลกรรมของพระเถระพระเถรีในคัมภีร์อุปทานและเหล่าเทวดาในคัมภีร์วิมานวัตถุพบว่า ผลหรืออานิสงส์ที่ได้รับนั้นแบ่งเป็นสามระดับหลัก ๆ ดังนี้

๑. ผลอานิสงส์ที่เป็นโลกียะ กล่าวคือ มนุษย์สมบัติแบ่งเป็น ๒ ระดับคือ
 ๑. การเกิดเป็นชนชั้นปกครอง คือพระเจ้าจักรพรรดิ กษัตริย์ปกครองประเทศราช เจ้าเมือง
 ๒. การเกิดในตระกูลมั่งคั่ง คือ พราหมณ์มหาศาล เศรษฐี คหบดี มีบริวาร
๒. ผลอานิสงส์ที่เป็นโลกียะคือ การเกิดในสวรรค์เทวโลก ๖ ชั้น มี ๒ ระดับคือ
 ๑. เสวยสมบัติในฐานะเป็นเทวดาชั้นปกครอง คือ เทวราชได้แก่ เทวดาที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าปกครองเทวดาทั้งหมดในสวรรค์แต่ละชั้น เช่น ท้าวสักกเทวราชเป็นเทวดาชั้นหัวหน้าปกครองชั้นดาวดึงส์ เป็นต้น
 ๒. เป็นเทวดา เทพนารี ที่มีวิมานเกิดขึ้นเพราะอำนาจกุศลกรรมที่ประกอบไว้ขณะที่ยังเป็นมนุษย์ เป็นเทวดาที่มีอานุภาพ อำนาจ ขึ้นอยู่กับกุศลกรรมที่ได้ประกอบแล้ว

ผลอานิสงส์ที่ได้รับในระดับโลกียะทั้งสองระดับนี้ของบุคคลที่ประกอบกุศลต่าง ๆ ใว้่นั้นมีข้อปลีกย่อยแตกต่างกันไป แม้ว่าจะเกิดในภพภูมิระดับเดียวกันก็ตาม เหตุที่ผลอานิสงส์ แตกต่างกันก็เพราะสาเหตุต่อไปนี้

๑. ทานวัตถุแตกต่างกัน
๒. เจตนาในการถวายทานและแรงอธิษฐานแตกต่างกัน
๓. ปฏิภาณคือผู้รับมีระดับคือคุณธรรมแตกต่างกัน

พระอริยบุคคลบางท่านก็ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน และการเจริญสมาธิภาวนาจนได้ฌานระดับรูปฌานและอรุฌานก็ย่อมอำนวยให้ผู้ที่ได้บรรลุไปเกิดในพรหมโลก และพรหมโลกบางชั้นคือสุทธาวาสก็เป็นภูมิที่พระอริยบุคคลระดับสูงคือ พระอนาคามีไปบังเกิดและจะบรรลุอรหัตตผลและปรินิพพานที่นั่น (โปรดดูรายละเอียดที่ การเสวยผลของอานิสงส์ในบทที่ ๕)

๓. ผลหรืออานิสงส์ที่เป็นโลกุตระ ในที่นี้คือ การบรรลุโลกุตระธรรม ได้แก่การบรรลุ โสคาปัตติมรรค โสคาปัตติผล สกทาคามีมรรค สกทาคามีผล อนาคามีมรรค อนาคามีผล และอรหัตตมรรค อรหัตตผล

คัมภีร์อุปทานมุ่งเน้นกล่าวถึงบุพพกรรมของพระเถระพระเถรีที่ได้ประกอบ ใ่วในอดีตชาติ ย้อนหลังไปหลายภพชาติ อานิสงส์ที่อำนวยให้พระเถระเถรีเหล่านั้น ไปบังเกิดส่วนใหญ่นั้นที่ระดับ โลกียะสองระดับคือ มนุษยภูมิและ เทวโลก มีข้อที่ควรสังเกตถึงอานิสงส์ที่ส่งผลให้ผู้ประกอบ ได้ ดำรงตำแหน่งชนชั้นปกครองทั้งสองระดับ คือผู้ดำรงตำแหน่ง เทวราชาในสวรรค์ ในที่นี้เน้นเฉพาะ ตำแหน่ง พระอินทร์ และตำแหน่งพระเจ้าจักรพรรดิและกษัตริย์ และนำสังเกตก็คือตำแหน่ง พระอินทร์ นั้นเปลี่ยนไปตลอดขึ้นอยู่กับกุศลกรรมที่จะอำนวยให้ผู้ประกอบกุศลกรรมมาบังเกิดเป็นจอมเทพ และปรากฏว่าในคัมภีร์อุปทานนั้น พระเถระหลายรูปได้เคยดำรงตำแหน่งจอมเทพของสวรรค์ชั้น ไตรตึงส์นี้มาแล้ว และกุศลกรรมที่ส่งผลให้มาดำรงตำแหน่งนี้ก็แตกต่างกัน ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง ก็แตกต่างกัน

ผู้จนาคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา ก็ได้อนุวรรตคือปฏิบัติตามหลักการเสนอ เรื่องอานิสงส์ที่เกิด จากการบำเพ็ญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ นั้นเอง เพียงแต่มีข้อปลีกย่อยที่แตกต่างกันไปบ้างในด้านที่ คัมภีร์อานิสงส์ล้านนา จำนวนหนึ่งถูกรจนานขึ้นมาเพื่อรองรับประเพณีท้องถิ่น แต่พึงทราบว่า ประเพณี เหล่านั้นก็ยังคงยึดหลักการของพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยหลักการทำบุญคือบุญกิริยาวัตถุ จะมีความ แปลกแตกต่างกันอยู่บ้างตรงที่ ประเพณีที่ปฏิบัติเท่านั้น ซึ่ง ไม่มีปรากฏในครั้งพุทธกาล เพราะเป็นแบบ ล้านนาอย่างแท้จริง เช่นประเพณีขึ้นปีใหม่ ประเพณีทานหลวงหรือพื้นสำหรับคิงไฟ การ สร้างสะพาน ด้วยกะโหลกศีรษะวัว เป็นต้น ทั้งนี้ผู้วิจัยจะได้สรุปข้อมูลในคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาที่คัดเลือกมาเป็น ตัวแทนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยจะเปรียบเทียบกับพระ ไตรปิฎกในรูปแบบที่กล่าวมาแล้ว เพื่อทราบ ถึงลักษณะร่วมและแตกต่างกันของอานิสงส์ในพระไตรปิฎกและอานิสงส์ในคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

๑. ด้านกิจกรรม กุศลกรรมที่ประกอบ
๒. ด้านจุดประสงค์และเป้าหมาย
๓. ด้านอานิสงส์ที่ได้รับ ซึ่งแบ่งเป็น ๒ ระดับคือ ระดับโลกียสมบัติ และระดับโลกุตตร สมบัติ ระดับโลกียสมบัติมี ๒ ระดับคือ ระดับมนุษยสมบัติ และทิพยสมบัติ มนุษย์สมบัติแบ่งเป็น ๒ ระดับหลักคือ

๑. ชนชั้นปกครอง หมายถึง พระเจ้าจักรพรรดิ และเจ้าประเทศราชแทนด้วยอักษร ย่อในตารางว่า ชปค.
๒. คหบดีและคนสามัญ

ทิพยสมบัติแบ่งเป็น ๒ ระดับ คือ เทวดาชั้นหัวหน้า ปกครองในที่นี้ คือจอมเทพในสวรรค์ ชั้นต่าง ๆ แทนด้วยอักษรย่อว่า ทปค. และ เทวดาสามัญทั่วไป แทนด้วยอักษรย่อว่า ทสม. ระดับโลกุตตรสมบัติมี ๔ ระดับคือ

- ๑ ระดับพระโศคบัน
- ๒ ระดับพระสกทาคามี
- ๓ ระดับพระอนาคามี
- ๔ ระดับพระอรหันต์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University

ตาราง ๑๔ ตารางแสดงผลกิจกรรมในคัมภีร์อานิสถ์ล้านนา

กิจกรรม	เป้าหมาย	ผลที่ได้รับ						โลกุตระสมบัติ
		มนุษย์		โลกิยะสมบัติ		ทิพยสมบัติ		
		ทปค.	คหบดี	สามัญ	สติปัญญา	รูป	ทปค.	
๑. กลุ่มการถวายผ้า	ถวายความสะอาดแก่พระสงฆ์	/	/	/	/	/	/	/
๒. กลุ่มถวายอาหาร	ถวายความสะอาดเรื่องอาหาร	/	/	/	/	/	/	/
๓. กลุ่มถวายเครื่องสักการะบูชา	เพื่อแสดงความเคารพสักการะแด่ปูชนียวัตถุ ปูชนียสถาน	/	/	/	/	/	/	/
๔. กลุ่มการสร้างปูชนียวัตถุ	ถวายความสะอาดค้ำที่อยู่อาศัย และที่สักการะบูชา	/	/	/	/	/	/	/
๕. การสร้างคัมภีร์	เพื่อสร้างสาธารณธรรมและการสืบทอด	/	/	/	/	/	/	/
๖. กลุ่มการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับ	แสดงความกตัญญู ความห่วงใย	/	/	/	/	/	/	/
๗. กิจกรรมการบวช	เพื่อฝึกหัดตนเองและเพื่อสืบทอด ศาสนาทายาท	/	/	/	/	/	/	/
๘. การฟังธรรม	เพื่อยกระดับความรู้ และนำไปสู่การปฏิบัติ	/	/	/	/	/	/	/
๙. การสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ให้สถานที่ และพิธีกรรม	เพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์	/	/	/	/	/	/	/
๑๐. กลุ่มศีล	เพื่อฝึกหัด กาย วาจา ใจ	/	/	/	/	/	/	/

ตาราง ๑๔ ตารางแสดงผลฤทธกรรมในคัมภีร์อานิสงส์ถ้านามา (ต่อ)

กิจกรรม	เป้าหมาย	ผลที่ได้รับ						โลกุตรธรรม
		มนุษย์		โลกิยะสมบัติ		ทิพย์สมบัติ		
		ชปค.	คหบดี	สามัญสติปัญญา	รูป	ทปค.	เวทนา	
๑๑. กลุ่มภวานา	เพื่อการบำเพ็ญเพียรทางจิต เพื่อสงเคราะห์ชุมชนและความเข้าใจใน ศีลธรรม เพื่อแสดงการบำรุง เอาใจใส่ เพื่อสนับสนุนการสืบทอดวัฒนธรรม เพื่อบำเพ็ญสาธารณประโยชน์	/	/	/	/	/	/	
๑๒. กลุ่มกิจกรรมงานศพ		/	/	/	/	/	/	
๑๓. กิจกรรมการถวายอุปัชฌาย์		/	/	/	/	/	/	
๑๔. กิจกรรมเทศกาลประเพณี		/	/	/	/	/	/	
๑๕. กิจกรรมสาธารณประโยชน์		/	/	/	/	/	/	

- คำอธิบายย่อและผลอานิสงส์พิเศษในคัมภีร์อานิสงส์ถ้านามา

ชปค. หมายถึงชนชั้นปกครอง รูป หมายถึง รูปงาม ทปค. หมายถึง เทพปกครอง - เทวราช (พระอินทร์)

- ถวายผ้าบังสุกุล มีอานิสงส์ที่แม้ปรารถนาเป็นพุทธบิดา พุทธมารดาที่จักสมปรารถนา

- ถวายธัมมาสน์ แม้ปรารถนาพุทธภูมิ ก็ไม่เหลือวิสัย

- บรรพชา อุปสมบท แม้ปรารถนาพุทธภูมิ ก็ไม่เหลือวิสัย

- ปิดทองพระพุทธรูป แม้ปรารถนาพุทธภูมิ ก็ไม่เหลือวิสัย

- โลกุตรสมบัติ ในการแสดงความดีของชาวถ้านามานั้นถือว่า จะมีได้ บรรลุได้ ในภพหน้า มิได้ยืนยันแน่นอนถึงความคิดที่จะปฏิบัติเพื่อบรรลุดุธรรมในปัจจุบันชาตินี้ ดังนั้น เนื้อหาของอานิสงส์ เฉพาะคำสรุปสงฆ์ข้อมักจะใช้ข้อความในลักษณะ "อุนาคต" คือ "บุคคละยังจากผู้ใด ได้เอาทราบมาใส่ช่วงเจตีย์ วัตวอาราม ค้วยใจอันใส้ถา จัก ได้ไปเกิด ในสวรรค์ เทวโลก เป็นพญาแก่เทวดาทิ้งหลาย (อานิสงส์เจตีย์วัต วัตแมตัง อัมเมพริก ถ่าป่าง มปท.

เพื่อหาลักษณะร่วม และข้อแตกต่าง ของพระไตรปิฎกและคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา ผู้วิจัยจะสรุป ลักษณะร่วมและข้อแตกต่างเฉพาะที่เป็นหัวข้อหลักต่อไปนี้คือ

๑. ความหมาย และการใช้
๒. หลักการ
๓. จุดประสงค์

๑. ความหมาย และการใช้

ความหมายของคำว่า “อานิสงส์” ที่ปรากฏใช้ในพระไตรปิฎกส่วนแรก คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตรปิฎกใน ๔ นิกาย คือ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย และ อังคุตตรนิกาย ในพระสูตรต้นปิฎก หมายถึง ผลฝ่ายดี หรือ หมายถึง การมีสิทธิพิเศษบางอย่าง และหมายรวมไปถึง ผล หรือ ประโยชน์ ที่เกิดจากปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์ ผลหรือประโยชน์ดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่เน้น ผลที่เป็น ทิฏฐธรรมมิกัตถะ คือประโยชน์ในปัจจุบัน คือผลที่ได้รับจากการปฏิบัติตามคำสอนนั้น ผู้ปฏิบัติ ได้รับในปัจจุบันชาตินี้คือ ระดับต่ำที่สุดคือ เป็นบุคคลที่มีความเข้าใจในกระแสสังคัม และปฏิบัติตนเอง ให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคัมและอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างสันติ ระดับสูงสุดคือการได้บรรลु อริยมรรคหรืออริยผล อันเป็น โลกุตตระ และถือว่าเป็นปรมัตถะ คือประโยชน์สูงสุดได้แก่ พระนิพพาน และหากว่า มิได้บรรลุธรรมขั้นใดขั้นหนึ่ง อานิสงส์ที่เกิดจากการปฏิบัติตามคำสอน พระพุทธองค์ย่อมอำนวยส่งให้บุคคลนั้นมีความสุข สงบ ตามอัธภาพได้ในปัจจุบันชาตินี้ และเป็นปัจจัย อำนวยให้ในชาติภพต่อไป

ส่วนที่สองของพระไตรปิฎกคือ คัมภีร์และพระสุตตรนิกายสุดท้ายของ พระสูตรต้นปิฎกคือ ขุททกนิกาย ได้กล่าวถึง อานิสงส์ ในความหมาย ผลแห่งการประกอบกรรมดี ที่เกิดจากการบำเพ็ญ ตามหลักของบุญกิริยาวัตถุ ๓ หรือหลักของกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ อานิสงส์ประเภทหลังนี้ เน้นที่ อานิสงส์ที่เกิดจากการให้ ทาน การรักษาศีล และบำเพ็ญตามหลักของ ภาวนา และการปฏิบัติตาม หลักของ กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ อานิสงส์ที่ผู้ปฏิบัติได้รับจึงหมายถึง โลกียสมบัติ ได้แก่ การเกิด ในภพมนุษย์ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ รูปสมบัติ บริวารสมบัติ และอำนาจ และการเกิด ในสวรรค์ที่เพียบพร้อมไปด้วย ทิพยสมบัติอัน โอฬาร

ความหมาย คำว่า อานิสงส์ ที่ปรากฏใช้ในคัมภีร์อานิสงส์ล้านนานั้น ไม่แตกต่าง ไปจาก ความหมายและการใช้ในพระไตรปิฎกส่วนหลัง คือมุ่งเน้นอานิสงส์หรือผลที่ได้จากการบำเพ็ญ กุศลตามหลักการของ บุญกิริยาวัตถุ และยังคงมีการ นำเรื่องราวที่เป็นชาดกบ้าง ที่เป็นธรรมนิทานคือมี เนื้อหาที่เกิดขึ้น ในสมัยพุทธกาลมา สาธกประกอบ ในส่วนนี้จึงถือเป็นลักษณะร่วม ที่ผู้รจนาคัมภีร์ อานิสงส์ล้านนายังคงยึดหลักการ ผแนวคิดที่ปรากฏ ในพระไตรปิฎก จะมีข้อแตกต่างบ้างในคัมภีร์ อานิสงส์ที่มีลักษณะเป็นล้านนาอย่างแท้จริง ผู้รจนาอาศัยเพียงแนวคิด จุดมุ่งหมายในพระไตรปิฎก เท่านั้น ก็สามารรถแต่งคัมภีร์อานิสงส์ ที่สนับสนุนกิจกรรมประเพณีท้องถิ่นได้ ตัวอย่างเช่น

อานิสงส์ถานหวัหรือ ฟีน อานิสงส์ปีใหม่ อานิสงส์บอไฟ เป็นต้น เรื่องราวที่ปรากฏในคัมภีร์ อานิสงส์ที่มีลักษณะเป็นตำนานจริง ๆ นั้น ไม่มีปรากฏในพระไตรปิฎกเลย แต่ผู้รจนาคัมภีร์ได้เค้าความคิดมาจาก พระไตรปิฎก และได้ดัดแปลงให้เหมาะสมกับท้องถิ่น เพื่ออธิบายหรือสถาปนาความ ศักดิ์สิทธิ์ให้กับประเพณีท้องถิ่นนั้น กระบวนการสถาปนา ความศักดิ์สิทธิ์ให้ กับคัมภีร์เพื่อเพิ่ม ศรัทธาปสาทะให้กับ ผู้ฟังจะเน้นไปยังจุดที่ว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัส อานิสงส์เรื่องนี้ ดังนั้นคำว่า “ออกในธัมม” จึงดูเป็นคำที่ศักดิ์สิทธิ์และขลัง มีความหมายสำหรับ พุทธศาสนิกชนชาวล้านนาอย่างยิ่ง

๒. หลักการ

พระพุทธศาสนามีหลักการที่สำคัญเกี่ยวกับ กฎแห่งกรรม ที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หว่าน พืชเช่นใดได้รับผลเช่นนั้น โดยให้ความสำคัญอยู่ที่เจตนา พระพุทธศาสนา กล่าวถึงหลักการ ทำ ความดีไว้หลากหลาย ดังที่ปรากฏในการสรุปหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในภิกขุปาฏิโมกข์ คือ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การกระทำกุศลทั้งปวง การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ หลักการสาม ประการ ดัง กล่าวมานี้เป็นการแสดงให้เห็นว่า หากบุคคลปฏิบัติตาม หลักทั้งสามประการนี้ได้ชื่อว่า เป็น พุทธศาสนิกชนที่สมบูรณ์แบบ มีการอธิบายหลักการทั้งสามนี้แยกย่อยออกไป เป็นการ บำเพ็ญทาน การรักษาศีล การภาวนา หรือการปฏิบัติตนให้มีความ เพียบพร้อมด้วย ความสุจริตทั้ง ภาย วาจา และใจ และการดำรงตนปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาสามคือ ศีล สมาธิ และปัญญา หลักการที่กล่าวมา นั้นเป็นแนวปฏิบัติที่ให้พุทธศาสนิกชนยึดเป็นหลัก ในการบรรลุถึงจุดหมาย สูงสุดของพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน บุคคลที่กุศลบารมียังมีไม่พร้อมที่จะ บรรลุถึงจุดหมายสูงสุดได้ ก็ยังสามารถปฏิบัติตนเอง ให้มีประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมได้โดยการปฏิบัติตามหลัก บุญกิริยาวัตถุได้

ผู้รจนาคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาเองก็ยังยึดถือหลักการดังกล่าวไว้ในพระไตรปิฎก ไม่ได้ออก นอกกรอบที่วางไว้ ยกเว้นแต่เพียงว่า มีการอธิบายผลหรืออานิสงส์ของการบำเพ็ญกุศลบางอย่าง เกินความเป็นจริงไป เรียกว่าเป็นอานิสงส์เพื่อ คัมภีร์อานิสงส์ที่อธิบายเกินจริงในลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นเพราะ อำนาจและอิทธิพล ของการค้าขาย หรือ เชิงพาณิชย์ มีการอธิบายเรื่อง กุศล หรือ อานิสงส์ ในรูปของการแลกเปลี่ยน เช่น มีข้อนิยมสร้างคัมภีร์บางเรื่องถวายวัด สามารถลดบาป หรือผลกรรมชั่วที่ กระทำไว้ได้และอธิบายผลการถวายทานเกินจริง คัมภีร์ประเภทดังกล่าวนี้เกิดขึ้นในยุคหลัง

๓. จุดประสงค์

จุดประสงค์หลักของการแสดงเรื่อง อานิสงส์ ในพระไตรปิฎก ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่า ผลของ การปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นขึ้นอยู่กับหลักการที่สอดคล้องซึ่งกันและกันของ กฎแห่งเหตุและผล อานิสงส์หรือผลที่ได้รับเกิดขึ้นจากเหตุที่ดี มิได้เกิดจากการบันดาลของสิ่งมีอำนาจ ใด ๆ หรือพระผู้เป็นเจ้า และจุดประสงค์หลักอีกประการก็เพื่อกล่อมเกลาจิตใจของบุคคลให้เข้าสู่ แนวทางที่ถูกต้อง มีความเห็นเป็นสัมมาทิฐิ คือเห็นว่า ผลของการทำดีทำชั่วมีจริง อธิบายได้ด้วย

กฎของเหตุและผล คัมภีร์อานิสงส์ล้านนา ก็ได้ยึดหลักการและจุดประสงค์ในการเสนอเนื้อหาให้ผู้ฟัง เป็นลักษณะเดียวกันกับพระไตรปิฎก ไม่ออกนอกกรอบ

๓.๑๒ การเสวยผล

เมื่อมีการประกอบกุศลบารมี คุณงามความดีย่อมผลิตผลในทางที่ดี และนั่นคือ อานิสงส์ ผล ประโยชน์ ที่ผู้กระทำความดีจะได้รับ อานิสงส์ที่ได้รับนั้นมีข้อควรศึกษาวิเคราะห์ เพราะการเสวยผล อานิสงส์นั้นขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้ประกอบกรรมเหมือนกัน การเสวยผลนั้นอาจจัดเป็นประเภทได้ดังนี้

๑. การเสวยผลตามเวลา คือ ให้ผลในปัจจุบัน ในอนาคต
๒. การเสวยผลตามประเภทสมบัติที่ได้รับคือ โลกียสมบัติ และโลกุตตรสมบัติ

ต่อไปผู้วิจัยจะทำการเปรียบเทียบให้เห็นถึงว่า คัมภีร์พระไตรปิฎกได้กล่าวถึง การเสวยผลของคุณความดีที่มนุษย์ได้ประกอบไว้ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ ทาน ศีล ภาวนา ไว้อย่างไร และคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาได้เสนอการเสวยผลของการปฏิบัติหลักของบุญกิริยาวัตถุไว้อย่างไร มีความสอดคล้องกับพระไตรปิฎกหรือไม่ สมเหตุสมผลหรือไม่

๓.๑๒.๑ การเสวยผลในพระไตรปิฎก

พระไตรปิฎก ได้กล่าวถึงผลของการบำเพ็ญตามหลักบุญกิริยาวัตถุไว้ชัดเจนว่า การบำเพ็ญกุศลบารมี ระดับทานและศีล ย่อมอำนวยให้ผู้ประกอบ ได้เสวยผลในภพภูมิที่เรียกว่า กามาวจรสุคติภูมิ อันประกอบไปด้วย โลกมนุษย์ สวรรค์ ๖ ชั้น และการบำเพ็ญกุศลด้วยการบำเพ็ญเพียรทางจิต จนได้สมาธิอันยอมอำนวยให้ผู้บำเพ็ญไปบังเกิดในภพภูมิที่เรียก รูปาวจรภูมิ และอรุปาวจรภูมิ คือชั้นพรหมต่าง ๆ ตามกำลังสมาธิตามที่ได้นี้

กามาวจรสุคติภูมิ

๑. มนุษย์

ภูมิมนุษย์เป็นภูมิที่อยู่กึ่งกลางระหว่างสุคติภูมิที่สูงขึ้นไปคือสวรรค์และทุคติภูมิคืออบายภูมิที่ต่ำลงไป เป็นภูมิที่สำคัญต่อการบำเพ็ญกุศลจรรยาของมวลสัตว์ทั้งปวง และประการสำคัญคือเป็นภูมิที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ไม่ว่าในอดีตหรืออนาคตต้องมา ปฏิบัติการะกิจของพระพุทธเจ้าในโลกมนุษย์เท่านั้นและอีกประการหนึ่งดังที่ สุนทร ฌ รังษี (๒๕๔๑) กล่าวว่า อาชुของมนุษย์ไม่ได้ยืนยาวนัก ทำให้ใคร่ลักษณะ คือ อนิจจตา ความไม่เที่ยง ทุกขตา ความเป็นทุกข์ และอนัตตา ความปราศจากตัวตน ที่เที่ยงของสิ่งทั้งปวงนั้นจะปรากฏให้พิจารณาเห็นได้ง่าย การพิจารณาให้เห็นแจ้งในไตรลักษณ์ เป็นหัวใจของการปฏิบัติธรรมเพื่อการเข้าถึงการหลุดพ้นจากทุกข์

ภพภูมิมนุษย์จึงเป็นสุคติภพที่มีความสำคัญต่อการบำเพ็ญบารมีอย่างยิ่ง แม้แต่เทวดาที่อุบัติใน

สวรรค์ชั้นต่าง ๆ ยังหาโอกาสบำเพ็ญกุศลด้วยความยากลำบาก เพราะไม่มีกายหยาบซึ่งจะสัมผัสหรือกระทำกับวัตถุทั้งหลายซึ่งประกอบด้วยธาตุ ดิน น้ำ ลม ไฟ ได้ จึงไม่สามารถไปประกอบกิจการงานใดๆ ได้เช่น การขนก้อนอิฐ ไปก่อเจดีย์ หรือไปประกอบอาหารเพื่อบริจาคนาน บำเพ็ญกุศลบารมีได้เต็มที่ และภาวะที่เป็นทิพย์ทำให้เทวดาเหล่านั้นมัวเมา ไม่มีโอกาสได้คิดถึงการบำเพ็ญกุศลอะไร จึงอยู่ในสภาพที่เรียกว่า เสวยบุญเก่า รอวันความหมดสิ้นไปของบุญเก่าเท่านั้น จะมีอยู่บ้างที่เทวดาบางองค์ได้มีความเพียรพยายามสร้างกุศลบารมีเพิ่มขึ้น โดยการลงมากพบมนุษย์เช่น ท้าวสักการาชที่ลงมาหาโอกาสถวายบิณฑบาตรแก่พระมหากัสสปะ (ดูในธรรมบท) จะเห็นได้ว่าเทวดาต้องลงมาเพิ่มบารมีของตนในภูมิมนุษย์ หาใช่สุคติภพอื่นไม่ ดังนั้นการได้อัศจรรย์การการเป็นมนุษย์ในภูมิมนุษย์จึงถือได้ว่าเกิดจากผลอันดีของการทำความดี และจะได้ออกมาเกิดในภพมนุษย์นั้น บุคคลนั้นต้องรักษาศีลห้าเป็นเบื้องต้นก่อน หลักฐานในพระไตรปิฎกคือ สังคหิสูตร อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต รับรองว่า กรรมที่ทำให้บุคคลกำเนิดเป็นมนุษย์คือ การบำเพ็ญกุศลกรรมตามหลัก บุญกิริยาวัตถุ ๒ ประการ คือ ทานและศีล ดังนี้

“...ศุกรภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือบุญกิริยาวัตถุ สำเร็จด้วยทาน บุญกิริยาวัตถุ สำเร็จด้วยศีล บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยการภาวนา บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีเล็กน้อย ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีเล็กน้อย ไม่เจริญบุญ กิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยการภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาเข้าไปถึงความเป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพชีวิตไม่ดี

ศุกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานพอประมาณ ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลพอประมาณ ไม่เจริญบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย เมื่อตายไป เข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพของชีวิตที่ดี...”

(อัง.อัฐก.๒๓/๑๒๖/๒๑๕)

ข้อควรสังเกตก็คือ บุญกิริยาวัตถุทั้งสองคือ ทานและศีลแม้จะเป็นต้นเหตุให้บุคคลเกิดในสุคติ โลกมนุษย์ได้เหมือนกันก็ตาม แต่ความแตกต่างอยู่ที่ ปริมาณของ ทานหรือศีล ซึ่งเป็นตัวกำหนดว่า หากทำน้อย ผลที่ได้ก็คือเกิดเป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพที่ไม่ดีหรือไม่สมบูรณ์ หากทำไว้มากพอประมาณก็จะได้เกิดในภพมนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ คุณภาพชีวิตที่ดีก็คือการได้เกิดมาในตระกูลที่ดี มีฐานะ มีรูปร่างหน้าตาดี มีร่างกายสมบูรณ์ มีสติปัญญาดี ได้รับโอกาสหรือสภาพที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาชีวิต ให้ดีขึ้น ส่วนผู้ที่เกิดมามีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี คือเกิดในฐานะยากจน รูปร่างไม่สวยงาม

ร่างกายไม่สมบูรณ์ สติปัญญาไม่ดี ชัดสนด้วยลาภ มากด้วยอุปสรรค ขาดแคลนโอกาสที่ดีในชีวิต

๒. กามาวจรสุคติภูมิ หรือสวรรค์ ๖ ชั้น

ในคัมภีร์อุปทานและคัมภีร์วิมานวัตถุได้แสดงไว้ชัดเจนถึงสุคติภูมิ (สวรรค์) ที่บรรดา พระสาวกพระสาวิกาและเทวดาหรือผู้มีบุญทั้งหลายไปเกิด พร้อมทั้งเหตุและผลหรืออานิสงส์ อำนาจให้ ไปเกิดในสุคติภพดังกล่าวนี้ด้วย ผลกรรมที่อำนาจให้ไปเกิดในสุคติภูมิ หรือสวรรค์นั้น ปรากฏว่า ส่วนใหญ่จะเน้นที่สุคติภูมิสวรรค์ชั้นดาวดึงส์มากที่สุด และรองลงมาคือชั้นนิมมานรดี และชั้นดุสิต ผลกรรมที่เกิดจากการบำเพ็ญกุศลตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๒ ประการ ได้แก่ ทาน และศีล นั้นเป็น ปัจจัยหลักที่อำนาจการเกิดในสุคติภูมิเทวโลก สวรรค์แต่ละชั้นนั้นมีความแตกต่างกันไป หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นด้านกายภาพ วิมานที่อาศัย รัศมี อานุภาพ เป็นต้น ความแตกต่างเหล่านี้ล้วนเกิดจาก กุศลกรรม ที่เทวดาเหล่านั้นทำไว้ เพื่อความชัดเจนในการศึกษา ผู้วิจัยจะกล่าวถึงหลักฐานจาก พระไตรปิฎก ที่ระบุถึงกรรมหรืออานิสงส์ที่อำนาจให้บุคคลไปเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์แต่ละชั้น ดังต่อไปนี้

กรรมที่อำนาจผลให้เกิดเป็นเทพในสวรรค์ชั้นกามวจรทั้ง ๖ ชั้น ได้แก่การบำเพ็ญกุศลจกรียา ตามหลักของบุญกิริยาวัตถุ ๒ ประการ คือ ทาน และศีล มีพระพุทธพจน์ตรัสรับรองไว้ใน ปุณฺณกิริยาวัตถุสูตร อังคตตรนิกาย อฎฺฐกนินบาตว่า (อง.อฎฺฐก.๒๓/๑๔๖/๒๑๖ -๒๑๗)

“...ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทาน มีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง ไม่เจริญบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยการภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ในสวรรค์ชั้นนั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานไว้มากยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลไว้มากยิ่ง ย่อมเป็นผู้รุ่งเรืองกว่าเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกาโดยฐานะ ๑๐ คือ ยิ่งด้วยอายุทิพย์ วรรณะทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ อธิปไตยทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์ และโผฏฐัพพะทิพย์

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วย ทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง ไม่เจริญบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วย

การภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้น
ดาวดึงส์

คุณภิกษุทั้งหลาย ท้าวสักกะจอมเทพในสวรรค์ชั้น
ดาวดึงส์ ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานไว้มากยิ่ง ทำบุญกิริยา
วัตถุที่สำเร็จด้วยศีลไว้มากยิ่ง ย่อมเป็นผู้รุ่งเรืองกว่าเทวดาชั้น
ดาวดึงส์โดยฐานะ ๑๐ ประการคือ ยิ่งด้วยอายุทิพย์ วรรณะทิพย์
สุขทิพย์ ยศทิพย์ อธิปไตยทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์
และ โภกฐัพะทิพย์

คุณภิกษุทั้งหลาย บุคคลทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้
ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทาน มีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุ
ที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง ไม่เจริญบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยการ
ภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นยามา

คุณภิกษุทั้งหลาย ท้าวสุยามเทพบุตรในสวรรค์ชั้น
ยามานั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานไว้มากยิ่ง ทำบุญกิริยา
วัตถุที่สำเร็จด้วยศีลไว้มากยิ่ง ย่อมเป็นผู้รุ่งเรืองกว่าเทวดาชั้นยามา
โดยฐานะ ๑๐ ประการคือ ยิ่งด้วยอายุทิพย์ วรรณะทิพย์ สุขทิพย์
ยศทิพย์ อธิปไตยทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์
และ โภกฐัพะทิพย์

คุณภิกษุทั้งหลาย บุคคลทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้
ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทาน มีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่
สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง ไม่เจริญบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยการ
ภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นดุสิต

คุณภิกษุทั้งหลาย ท้าวสุยามเทพบุตรในสวรรค์ชั้นดุสิตนั้น
ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานไว้มากยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่
สำเร็จด้วยศีลไว้มากยิ่ง ย่อมเป็นผู้รุ่งเรืองกว่าเทวดาชั้นดุสิต
โดยฐานะ ๑๐ ประการคือ ยิ่งด้วยอายุทิพย์ วรรณะทิพย์
สุขทิพย์..... รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์
และ โภกฐัพะทิพย์

- คุณภิกษุทั้งหลาย บุคคลทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้
ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมี ประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่

สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง ไม่เจริญบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยการ
ภavanaเลย เมื่อตายไป เขาเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้น
นิมมานรดี

อุกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสุนิมมิตเทพบุตรในสวรรค์ชั้น
นิมมานรดีนั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานไว้มากยิ่ง ทำบุญ
กิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลไว้มากยิ่ง ย่อมเป็นผู้รุ่งเรืองกว่าเทวดาชั้น
สุนิมมิต โดยฐานะ ๑๐ ประการคือ ยิ่งด้วยอายุทิพย์ วรรณะทิพย์
สุขทิพย์ ยศทิพย์ อธิปไตยทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์
และ โผฏฐัพพะทิพย์

อุกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้
ทำบุญกิริยาวัตถุ ที่สำเร็จด้วยทานมี ประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่
สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง ไม่เจริญบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยการ
ภavanaเลย เมื่อตายไป เขาเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้น
ปรนิมมิตวสวดี

อุกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวปรนิมมิตเทพบุตรและวสวดีใน
สวรรค์ชั้นนิมมานรดีนั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จ ด้วยทานไว้มาก
ยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลไว้มากยิ่ง ย่อมเป็นผู้รุ่งเรืองกว่า
เทวดาชั้นสุนิมมิต โดยฐานะ ๑๐ ประการคือ ยิ่งด้วยอายุทิพย์
วรรณะทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ อธิปไตยทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์
กลิ่นทิพย์ รสทิพย์ และ โผฏฐัพพะทิพย์

การที่มีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ก็เพราะขึ้นอยู่กับ
กรรมที่เทวดาได้ทำไว้ต่างกัน เช่น บางองค์ได้บำเพ็ญทานมากกว่า
รักษาศีล ความสมบูรณ์ ความสุขทุกข์ ก็หย่อนแตกต่างจากเทวดาที่
บำเพ็ญทานมากและรักษาศีลมาก จะเห็นว่ามี ความคล้ายคลึงกับ
โลกมนุษย์มาก...”

จากข้อมูลทั้งหมดที่กล่าวมาเห็นได้ชัดเจนว่ากุศลที่อำนวยการให้ไปบังเกิดในสุคติ คือมณุษย์และ
สวรรค์ชั้นกามาวจรทั้งหมดคือ บุญกิริยาวัตถุ ๒ คือ ทาน และศีล นอกเหนือไปนี้แล้ว ในพระไตรปิฎก
ก็กล่าวถึงกุศลกรรมที่เกิดจากสุจริต ๓ ประการคือ กายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต ดังที่กล่าวไว้ใน
สาเลขยกสูตร มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสกคังนี้ (ม.มู.๑๒/๓๘๕/๓๖๗-๓๖๘)

“...คูกริกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยกรรม ๑๐ ประการ เป็นผู้ถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์ เหมือนสิ่งของที่เขานำมา ประดิษฐานไว้ กรรม ๑๐ ประการเป็น โฉน คือเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ จากการลักทรัพย์ จากการประพฤติดิฉินในกาม จากการพูดเท็จ จากการพูดส่อเสียด จากการพูดคำหยาบ จากการพูดเพื่อเจ้อไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ไม่มีจิตปองร้ายผู้อื่น มีความเห็นชอบ คูกริกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยกรรม ๑๐ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์เหมือนสิ่งที่เขา นำมา ประดิษฐานไว้...”

นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังได้ตรัสถึงอานิสงส์อันเกิดจากการชักชวนให้บุคคลอื่นงดเว้นจาก กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต และอานิสงส์เกิดจากการพอใจในการงดเว้น สรรเสริญการงดเว้นนั้น ด้วย และตรัสถึงอานิสงส์การถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ การรักษาศีล อานิสงส์เหล่านี้เป็นเหตุให้บุคคล ไปบังเกิดในสวรรค์

หลักฐานในพระสูตรที่กล่าวมา และคัมภีร์วิมานวัตถุ และอปทานกล่าวถึงอานิสงส์ที่ทำให้ บุคคลไปเกิดในสวรรค์เน้นเฉพาะบุญกิริยาวัตถุ ๒ ประการคือ ทาน และศีล เท่านั้นโดยไม่เน้น ถึงอานิสงส์ของ ภาวนาเลย แต่ก็มีหลักฐานจากพระไตรปิฎกคือสูตรต้นปิฎกและพระอภิธรรมปิฎกที่ กล่าวถึง อานิสงส์ของการเจริญสมาธิในระดับฌานหรือเป็นสมถะภาวนาหรือสมถกัมมัฏฐานไว้ กล่าวคือ อานิสงส์สองระดับคือ อานิสงส์ที่เป็นปัจจุบันคือภาวะที่จิตสงบ อันเกิดจากการสมาธิ และ อานิสงส์อันเป็นสัมปรายกัตตะ คือเป็นประโยชน์ในปรภพหรือภพหน้า ได้แก่การอุปบัติในพรหมโลก หรือรูปภพ และ และนอกจากนี้ยังกล่าวถึงภาวะแห่งจิตที่ได้บำเพ็ญเพียรทางจิต โดยการเจริญสมาธิ ระดับอรุพฌาน อานิสงส์ที่ได้รับก็แบ่งเป็นสองระดับเช่นกัน คือ ภาวะแห่งจิตในปัจจุบันก็คือ ความที่ จิตมีสมาธิ และอานิสงส์ที่เป็นสัมปรายกัตตะหรือภพหน้า ได้แก่อรุพพรหม สวรรค์ชั้นที่เหมาะสมแก่ บุคคลผู้ได้ฌานแล้วดับจิตไปเกิดมี ๒ ระดับคือ รูปภพและ อรูปภพ รูปภพมี ๔ ชั้น และ อรูปภพมี ๔ ชั้น

๑. ปฐมฌานภูมิหรือรูปาวจรภูมิ

บุคคลผู้บำเพ็ญเพียรทางจิตโดยวิธีการสมถภาวนานี้จะได้รับสมาธิระดับตั้งแต่ อุچارสมาธิ หรือสมาธิที่อยู่ใกล้ฌาน และอัปปนาสมาธิ แปลว่าสมาธิที่แน่วนิ่ง สมาธิในระดับอัปปนาสมาธินี้เรียกว่า เป็นสมาธิระดับฌาน ฌานที่เกิดจากการเจริญสมาธิโดยการเพ่งสิ่งที่เป็นรูปเป็นอารมณ์เรียกว่า รูปฌาน มีทั้งหมด ๔ ระดับ คือ

รูปฌานที่ ๑ หรือปฐมฌาน มีองค์ของฌาน ๕ อย่างคือ วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา
 รูปฌานที่ ๒ หรือทุติยฌาน ประกอบด้วยองค์ฌาน ๓ อย่างคือ ปีติ สุข เอกัคคตา
 รูปฌานที่ ๓ หรือ ตติยฌาน ประกอบด้วยองค์ฌาน ๒ อย่างคือ สุข เอกัคคตา
 รูปฌานที่ ๔ หรือจตุตถฌาน ประกอบด้วยองค์ฌาน ๒ อย่างคือ อุเบกขา เอกัคคตา

บุคคลผู้บำเพ็ญได้รูปฌานระดับใดระดับหนึ่ง เมื่อดับจิตหรือตายลงขณะอยู่ในฌานนั้นย่อมบังเกิดในรูปาวจรสวรรค์หรือรูปภพ หรือพรหมโลก ตามระดับชั้นของฌาน ใน วิภังคปกรณ์ แห่งพระอภิธรรมปิฎกได้กล่าวถึงรายละเอียดการเจริญฌาน และการเกิดในชั้นพรหมตามระดับของฌานที่ได้ การเจริญสมาธิจนได้ฌานของบุคคลมีลักษณะแตกต่างกัน จำแนกได้เป็น ๓ ระดับคือกำลังของสมาธิระดับธรรมดา ระดับกลางและ ระดับประณีต กำลังของสมาธิตามระดับดังกล่าวมานี้เอง เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้บุคคลผู้ได้ฌานไปเกิดในรูปพรหมประเภทใดประเภทหนึ่ง แม้ว่าจะเป็นรูปาวจรพรหมโลกระดับเดียวกันก็ตามดังนี้

๑. ผู้เจริญปฐมฌานได้ในระดับสามัญ จะได้เกิดเป็นพรหมที่เรียกว่า พรหมปารีสัชชา มีอายุประมาณ ๑ ใน ๓ หรือ ๑ ใน ๔ แห่งกัปปี
๒. ผู้เจริญปฐมฌานได้อย่างกลาง จะไปเกิดเป็นพรหมประเภทพรหมปุโรหิตา มีอายุกำหนดประมาณครึ่งกัปปี
๓. ผู้เจริญปฐมฌานได้อย่างประณีต จะไปเกิดเป็นพรหมประเภท มหาพรหมามีกำหนดอายุประมาณ ๑ กัปปี

๒. ทุติยฌานภูมิ

เป็นชั้นพรหมที่ผู้ได้ฌานที่สองหรือทุติยฌาน เมื่อดับจิตขณะที่อยู่ในฌานก็จะเกิดเป็นพรหมประเภทใดประเภทหนึ่งในสวรรค์ชั้นนี้ดังนี้

๑. ผู้เจริญทุติยฌานได้ในระดับสามัญ จะได้เกิดเป็นพรหมที่เรียกว่า ปาโรตคาภา มีอายุประมาณ ๒ กัปปี
๒. ผู้เจริญทุติยฌานได้อย่างกลาง จะไปเกิดเป็นพรหมประเภทอัปปมาณาภา มีอายุกำหนด ประมาณ ๔ กัปปี
๓. ผู้เจริญทุติยฌานได้อย่างประณีต จะไปเกิดเป็นพรหมประเภทอาภัสสรา มีอายุประมาณ ๘ กัปปี

๓. ชั้นตติยฌานภูมิ

บุคคลที่เกิดในพรหมโลกรูปาวจรชั้นที่ ๓ คุณภาพของฌานก็มีสามระดับเหมือนกับฌานที่กล่าวมา ทำให้ผู้ได้ฌานไปเกิดเป็นพรหม ๓ ประเภทดังนี้

๑. ผู้เจริญตถิยฆานได้ในระดับสามัญ จะได้เกิดเป็นพรหมที่เรียกว่า ปริตตสุภา มีอายุประมาณ ๑๖ กัปปี
๒. ผู้เจริญตถิยฆานได้อย่างกลาง จะไปเกิดเป็นพรหมประเภทอัปมาณสุภา มีอายุกำหนดประมาณ ๓๒ กัปปี
๓. ผู้เจริญตถิยฆานได้อย่างประณีต จะไปเกิดเป็นพรหมประเภทสุภินหา มีอายุประมาณ ๖๔ กัปปี

๔. ชั้นจตุตถฆานภูมิ

พรหมโลกชั้นนี้มีความแปลกแตกต่างไปจากสวรรค์สามระดับที่กล่าวมาเพราะเป็นที่บังเกิดของบุคคลผู้ได้รูปฆานระดับที่ ๔ แต่บุคคลที่เกิดในชั้นนี้ แบ่งเป็นสองระดับคือ สำหรับบุคคลที่ได้ฆานที่ ๔ และเฉพาะบุคคลประเภทที่เป็นพระอริยบุคคลเรียกว่าชั้นสุทธาวาส บุคคลผู้ได้ฆานที่ ๔ ซึ่งไม่มีการแบ่งคุณภาพของฆานเหมือนที่กล่าวมา จะเกิดเป็นพรหม ต่อไปนี้คือ

๔.๑ เวหุปผลาพรหม เป็นพรหมที่เคลื่อนไหวไปมาติดต่อกันได้ (พระอริยบุคคลระดับต่ำกว่าพระอนาคามี อาจเกิดในภูมินี้ได้)

๔.๒ อสัณญีสัตว์ เป็นพรหมที่ที่แต่รูปแต่ไม่มีจิตและเจตสิกและไม่มีการเคลื่อนไหวใด ๆ เกิดมาจากการพิจารณาในการเจริญฆานต่างกัน เกิดการเบื้อหน่ายในนามขันธ์คือจิตและเจตสิก

พรหมชั้นสุทธาวาส

พรหมชั้นนี้แปลว่า สวรรค์ของผู้บริสุทธิ ผู้ที่ตายแล้วมาบังเกิดในสวรรค์ชั้นนี้ได้แก่ ผู้ที่ได้รูปฆานที่ ๔ หรือจตุตถฆานและต้องเป็นพระอนาคามีในพระพุทธศาสนา บุคคลอื่นที่มีคุณสมบัติต่ำกว่าคือผู้ได้ฆานที่ ๔ จะเป็นพระอริยบุคคลระดับต่ำกว่าพระอนาคามีหรือจะเป็นปุถุชนที่นับถือศาสนาอื่นที่ได้ฆานที่ ๔ ก็ย่อมเกิดในชั้นธรรมคาคังกล่าวมาเท่านั้น ไม่อาจมาเกิดในระดับนี้ได้ พรหมโลกชั้นสุทธาวาสนี้จึงกำหนดไว้เฉพาะว่าเป็นสถานที่ที่มีพระอริยบุคคล ๒ ระดับคือ พระอนาคามีและพระอรหันต์ คือพระอนาคามีทุกท่านจะต้องมาอุบัติที่นี่และบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์เข้าสู่ปรินิพพานในสวรรค์ชั้นนี้ ไม่กลับไปเกิดในภพภูมิอื่นอีก พรหมโลกชั้นนี้มี ๕ ชั้นคือ ชั้นอวิหา อตปปา สุทิสสา สุทิสสี และอกนิฏฐา ชั้นอกนิฏฐาเป็นชั้นสูงสุด ในแต่ละชั้นมีพระอริยบุคคล ๒ ประเภทคือ พระอนาคามีและพระอรหันต์เท่านั้น

อรุปาวจรภูมิ ๔ ชั้น

พรหมโลกชั้นนี้เป็นที่บังเกิดของบุคคลผู้บำเพ็ญได้สมาธิระดับอรุปฆาน คือการกำหนดจิตเพ่ง

สิ่งที่ไม่มีรูป เป็นอารมณ์ จึงเป็นสถานที่เกิดของเทวดาที่ไม่มีรูป ไม่มีร่างกาย เพราะกุศลกรรมอันได้
 อรูปฌานคือการเพ่งจิตสิ่งที่ไม่มีรูปนั่นเอง อรูปฌานมี ๔ ระดับ ผู้ได้รูปฌานระดับใดคืบหนึ่ง
 เมื่อดับจิตลงขณะอยู่ในฌานจะไปเกิดในรูปพรหมตามระดับชั้นดังนี้

๑. อรูปฌานที่ ๑ คือ อากาสนัญญาตนะ (เพ่งความอากาศคือความว่างเป็นอารมณ์)
 ผู้ได้ฌานระดับนี้จะไปบังเกิดเป็นรูปพรหมประเภทอากาสนัญญาตนะ ในสวรรค์
 ชั้นที่ ๑ มีอายุประมาณ ๒๐,๐๐๐ กัปปี
๒. อรูปฌานที่ ๒ คือ วิญญานัญญาตนะ (เพ่งบริกรรมว่าวิญญาณไม่มีที่สิ้นสุด คือการใช้
 จิตเพ่งจิต) ผู้ได้ฌานระดับนี้ไปเกิดเป็นรูปพรหมประเภทที่เรียกว่าวิญญานัญญาตนะ
 ในสวรรค์ชั้นที่ ๒ มีอายุประมาณ ๔๐,๐๐๐ กัปปี
๓. อรูปฌานที่ ๓ คือ อากิญจัญญาตนะ (การพิจารณาความไม่มีอะไร) ผู้ได้ฌานระดับนี้
 จะไปบังเกิดเป็นรูปพรหม ประเภทอากิญจัญญาตนะ ในสวรรค์ชั้นที่ ๓ อายุประมาณ
 ๖๐,๐๐๐ กัปปี
๔. อรูปฌานที่ ๔ คือ เนวสัญญานาสัญญาตนะ (การเพ่งว่ามีสัญญาที่ไม่ใช่ ไม่มีสัญญา
 ก็ไม่ใช่) ผู้ได้ฌานระดับนี้จะไปเกิดเป็นรูปพรหมประเภท เนวสัญญานาสัญญาตนะ
 สวรรค์ชั้นที่ ๔ อายุประมาณ ๘๔,๐๐๐ กัปปี (สรุปความจากพุทธปรัชญาจากพระ
 ไตรปิฎก โดย สุนทร ฌ รั้งยี)

๓.๑๒.๒ การเสวยผลในกัมภีร์อานิสงส์ล้านนา

จากการศึกษาวิจัยผลหรืออานิสงส์ของกุศลกรรม ตามที่ปรากฏในกัมภีร์อานิสงส์ล้านนานั้น
 พบว่า การเสวยผลอานิสงส์ส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปที่ โลกียสมบัติ คือ ความสุขที่ได้รับ ในภพที่
 เป็นมนุษย์หรือจะเรียกว่า มนุษย์สมบัติก็ได้เช่นกัน มีการกล่าวถึงมากที่สุดถึง อานิสงส์ที่อำนวยผล
 ในมนุษย์สมบัติใน สถานภาพของชนชั้นปกครอง สูงสุดได้แก่ พระเจ้าจักรพรรดิ รองลงมาได้แก่
 พระยาปเทสราช มหาเศรษฐี คหบดีผู้มั่งคั่ง ที่เรียกว่า สะควย ส่วนด้านรูปธรรมคือ การมีรูปร่าง
 ผิวพรรณงดงาม มีเสน่ห์ ด้านนามธรรมคือ อานาจอายุยืน ความไม่มีโรคภัยเบียดเบียน และความเป็น
 คนมีปัญญาฉลาดหลักแหลม

“...สารีปุตตะ ตูราสารีนุตร เข เกจิ ปุคคลา อันว่าปุคคละ
 ทั้งหลายฝูงใด สัพเพ ทังมวล กโรนุติ มากกระทำสั่งแบ่ง วิตานี
 ยังคำพิการ (เพศาน) คีดี สานิยปริจินิ ยังคำกั้ง พุทธ ยังว่า
 พระพุทธเจ้าคีดี พระธัมม พระสังฆะ พระเจดีย์ พระสถิมหาโพธิคีดี
 จิตตปสาเทน ด้วยจิตเลื่อมใสแท้ เต ปุคคลา อันว่าปุคคละทั้งหลาย

ฝูงนั้น มหาพลา มีพะล่ำกำลั้งอันมากนัก พุทฺธิวรา มีบริวารคี่มาก
 พุทฺธนา มีเข้าของเงินค้ำ ช้างม้า พุทฺธิคฤหิตโร อันว่าลูกยิงลูกชาย
 หลานหลานอันมา พุทฺธิปัญญา มีประยาอันมากย่อมรุ่งเรือง
 ไฟด้วยคนอันหลังไหลมาสู่มาหาแห่งคนนั้นแล มหาเตโช มีเดชะ
 มาก อิทธิสมปโน ประกอบไฟด้วยอาณุภาพอันมาก สมมทนา
 เป็นที่จำเริญแก่ใจแก่คนและเทวดาทังหลาย ...คฺราสารีปุตร เขเกจิ
 ปุคฺคลา อันว่าปุคฺคละทังหลาย กตฺวา ได้กระทำ ปริเวณ ปริวิตาน์
 ยังปริเวณ ผ้ำกิดาร ผลเกณ วา ด้วยไม้สานคี่ดี คนรเกณ วา แล้วด้วย
 ไม้สานคี่ดี ปตฺนเวณ วา แล้วด้วยแผ่นผ้ำคี่ดี ปรียาสาทฺนนฺติ คี่กััง
 พุทฺธิ ยังพระพุทฺธเจ้าคี่ดี นวโลกุตตรธมฺมเจ้าคี่ดี ยังสฺถูปรูปพระเจ้า
 พระเจดีย์ พระสลิมาโพธิคี่ดี เต ปุคฺคลา อันว่าปุคฺคละทังหลาย
 ฝูงนั้น ชายนโต อันได้เกิด อัจจสพฺพเว กุเล ในกระดูลอันใหญ่และ
 สูง คือว่ากระดูลท้าวพญามหากระษัตริย์และกระดูลพราหมณ์
 คหบดี เสฏฺฐี....รูปวรา ทรงรูปโฉมงาม หามละมลทินจักคิเทศ
 บได้...”

(อานิสงส์ผ้ำกิดาร (เพดาน) วัดห้วยวน อำเภอเชียงค้ำ จังหวัดพะเยา จ.ศ.1272)

กัมภีร์อานิสงส์ล้านนาได้กล่าวถึงอานิสงส์ที่เป็นมนุษยสมบัติที่เป็นนามธรรมกล่าวคือ อำนาง
 อายุยืน ความไม่มีโรคภัยเบียดเบียน มีผิวพรรณงดงาม ดังที่กล่าวไว้ใน อานิสงส์ทานหลัว ฉบับวัดทุ่ง
 อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ว่า

“... คฺรามหาราชะ อันว่าทื่อหลัวและไฟเปนทานคี่มีผล
 อานิสงส์อันมากนักหาที่สุคฺบได้ เทียรยอมบรรเทาเสียดียงพยาธิ
 ทังมวลคี่หลัว...คฺรามหาราชะ อันว่าปุคฺคละผู้ใดได้ทื่อ หลัวแลไฟ
 เปนทานแก่ภิกขุสงฆ์จะมีพระพุทฺธเจ้าเปนประธานคี่ดี แก่ปุคฺคละคือ
 ภิกขุตนเตียวคี่ดี ได้ปุชาเจดีย์ ไม้สลิมาโพธิคี่ดีอันคี่ดี ภิกขุณีคี่ดี
 อโรคา จ เทียรยอมหาพยาธิบได้ ประกอบด้วยฤทธิกำลั้ง มากนัก
 มีรูปโฉมโนมพรรณ วัฒนะรุ่งเรืองอันงามยิ่งนักแล ชลา ภเว มาเกิด
 ในภาวะอันใด คี่หาพยาธิบได้ ...แลจักได้เปนพญา จักกวัตติราช
 ปราบทวีปทังสี่ มีทิสน้อยสองพันเปนบริวาร”

กัมภีร์อานิสงส์ล้านนาได้เสนอวิธีการทำบุญเพื่อการได้มาซึ่งความปรารถนาตำแหน่ง
 ที่มีเกียรติและอำนาจประโยชน์สุขแก่มวลมนุษย์ นั่นคือตำแหน่งพุทฺธมารดา พุทฺธบิดา ตำแหน่ง

มหาอุบาสิกาคือ นางวิสาขา ความเป็นพุทธะ พระปัจเจกพุทธเจ้า อานิสงส์ที่จะอำนวยให้ได้ตำแหน่งเหล่านี้มีกล่าวไว้ในอานิสงส์คำมังสุกุล ฉบับวัด พรหม ตำบลหนองแดง อำเภอแม่จิม จังหวัดน่าน (มปท.) ดังนี้

“...มหาราช อูรามหาราช โย ปุคฺคโล อันว่าบุคคลผู้ใด ได้หื้อทานยังคำมังสุกุล แก่ภิกษุคนมีศีล อันบัววิสุทธิ อันหันมา มีสภาวะปานดังนี้ โส ปุคฺคโล อันว่าบุคคล ผู้ นั้น ชูว์ พุทธากวิสุตติ จักปรารถนา เปนพระพุทธรเจ้าจักจักได้เป้นดังคำปรารถนาแท้คี่หสิ แม่นจักปรารถนาเป้นพระปัจเจกพุทธเจ้าคี่คี่ เปนอรหันตสาวกคี่คี่ แม่นจักปรารถนาเป้นพระอุปัชฌาย์ พระอุปัชฌาย์คนประเสริฐ ก็ยอมจักได้เป้นดังคำปรารถนา บ่คลาดบ่คลาแท้คี่หสิ แม่อุบาสิกาผู้ยังทั้งหลาย จักปรารถนาเป้น นางสิริมาหามายาและ ยโสธรรามแงอันเป้นดังแม่เจ้าราหุลนั้นคี่คี่ แม่จักปรารถนา เปนคี่นางวิสาขาอุบาสิกา อันเป้นลูกสาว แห่งธัญไชยเสฏฐี คี่อาจจักได้หื้อเป้น ดังคำปรารถนาแห่งอุบาสิกา ทายกทั้งหลาย บ่หย่าชแล ...”

ส่วนอานิสงส์ที่ เป็นโลกียสมบัติในเทวโลกนั้นก็เน้นมากเป็นพิเศษ และส่วนใหญ่ ก็จะถูกกล่าวถึงการ เกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ คือได้เป็นท้าวสักกเทวราช และเป็นเทวดาผู้มีอานุภาพ มากกว่าผู้อื่น และ สุดท้ายคือ โลกุตตรธรรม ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ คือเป็น ปัจจัยส่งหนุนให้ ได้รับบรรพจรธรรมในบั้นปลาย (ปรคคุดารางที่ ๑๕)

การอภิปรายผล

จากการศึกษาเปรียบเทียบผลอานิสงส์ในคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา สรุปได้ดังนี้คือ

๑. ผลอานิสงส์ที่เกิดจากการปฏิบัติตามหลักธรรมและพระวินัย อำนวยผลให้ผู้ปฏิบัติตาม ๒ ระดับคือ

๑.๑ ผลในปัจจุบันคือผู้ปฏิบัติได้รับประโยชน์ที่สมควรแก่การปฏิบัติ และเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

๑.๒ การบรรลุลोकุตตรธรรมอันเป็นผลมาจากการปฏิบัติตามพระธรรมคำสอน

๒. อานิสงส์ที่เกิดจากการประกอบกุศลด้วยการให้ทาน รักษาศีล ภาวนา และการประพฤติ ตนเองให้อยู่ในกรอบของจริยธรรม ผลอานิสงส์อำนวยให้แก่ผู้ปฏิบัติ ๒ ระดับคือ

๒.๑ โลกียสมบัติ คือการถือกำเนิดเป็นมนุษย์ในระดับชนชั้นปกครอง และระดับ บุคคลที่มีความสุขสบาย มีทรัพย์สมบัติ มีรูปร่าง มีอำนาจ และมีความรู้ และการ ได้เกิด เป็นเทวดาใน สวรรค์ ซึ่งเป็นเทพชั้นปกครองและเทพสามัญ ความแตกต่าง ของผลกุศลนั้น ขึ้นอยู่กับ องค์ประกอบ

สามประการคือ ผู้ให้ซึ่งมีเจตนาในการประกอบกุศลครบถ้วนคือ ก่อนทำ ขณะทำ และหลังทำ
ไทยธรรมที่นำมาถวายและปฏิบัติหกคือผู้รับ

๒.๒ โลกุตตรสมบัติ คือผลอานิสงส์ที่ได้สั่งสมมานาน จนเป็นปัจจัยหนุนส่งให้ได้
บรรลุโลกุตตรธรรมในบั้นปลาย (โปรดดูตาราง ๑๕)

ผลอานิสงส์ในคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา

๑. มีความสอดคล้องกับพระไตรปิฎก
๒. ระดับการเสวยผลแบ่งเป็น ๒ ระดับคู่เคียงกับพระไตรปิฎก
๓. มุ่งเน้นอานิสงส์ที่เป็นปัจจุบันคือ การเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อวิถีชีวิตของชุมชน
และกล่าวถึงอานิสงส์ที่จะพึงได้ในอนาคต โดยการใช้คำที่อยู่ในรูปของอนาคตว่า จักได้ หรือก็จักได้

ตาราง ๑๕ การเปรียบเทียบการแสดงผลตามนิสงส์

กิจกรรม	พระไตรปิฎก	อานิสงส์ที่ได้รับ										กิจกรรม	เป้าหมาย			
		โลกิยะ		โลกุตตระ		อานิสงส์ที่ได้รับ										
		ชปค.	คบค.	คปท.	ทสม.	๑	๒	๓	๔	๑	๒			๓	๔	
๑. กลุ่มการถวายผ้า	ถวายความสะอาดแก่พระสงฆ์	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	ถวายความสะอาดแก่พระสงฆ์
๒. กลุ่มถวายอาหาร	ถวายความสะอาดแก่เรื่องอาหาร	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	ถวายความสะอาดแก่เรื่องอาหาร
๓. กลุ่มถวายเครื่องสักการะบูชา	เพื่อแสดงความเคารพสักการะแด่ปูชนียวัตถุปูชนียสถาน	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	เพื่อแสดงความเคารพสักการะแด่ปูชนียวัตถุปูชนียสถาน
๔. กลุ่มการสร้างปูชนียวัตถุปูชนียสถาน เสนาสนะ	ถวายความสะอาดแก่ค้ำที่อยู่อาศัย และที่สักการะบูชา	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	ถวายความสะอาดแก่ค้ำที่อยู่อาศัย และที่สักการะบูชา
๕. การสร้างคัมภีร์	เพื่อสร้างสาธารณธรรมและการสืบทอด	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	เพื่อสร้างสาธารณธรรมและการสืบทอด
๖. กลุ่มการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับ	แสดงความกตัญญู ความห่วงใย	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	แสดงความกตัญญู ความห่วงใย
๗. กิจกรรมการบวช	เพื่อฝึกหัดตนเองและเพื่อสืบทอด ศาสนาพุทธ	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	เพื่อฝึกหัดตนเองและเพื่อสืบทอด ศาสนาพุทธ
๘. การฟังธรรม	เพื่อยกระดับความรู้ และนำไปสู่การปฏิบัติ	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	เพื่อยกระดับความรู้ และนำไปสู่การปฏิบัติ

ตาราง ๑๕ การเปรียบเทียบการแสดงผลอานิสถส์(ต่อ)

พระไตรปิฎก		อานิสถส์ที่ได้รับ						คัมภีร์อานิสถส์ล้านนา			
กิจกรรม	จุดประสงค์	โลกิยะ		ทส.		โลกุตระ		กิจกรรม	เป้าหมาย		
		ชบค.	คปค.	คบท.	ทสม.	๑	๒			๓	๔
		ป.ล.	ป.ล.	ป.ล.	ป.ล.	ป.ล.	ป.ล.			ป.ล.	ป.ล.
๕. การสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ ให้สถานที่/พิธีกรรม	เพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์	/	/	/	/	/	/	๕. การสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ ให้สถานที่/พิธีกรรม	เพื่อสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์		
๑๐. กลุ่มศีล	เพื่อฝึกหัด กาย วาจา ใจ	/	/	/	/	/	/	๑๐. กลุ่มศีล	เพื่อฝึกหัด กาย วาจา ใจ		
๑๑. กลุ่มภาวนา	เพื่อการบำเพ็ญเพียรทางจิต	/	/	/	/	/	/	๑๑. กลุ่มภาวนา	เพื่อการบำเพ็ญเพียรทางจิต		
๑๒. กลุ่มกิจกรรมงานศพ	เพื่อสงเคราะห์ชุมชนและ ความเข้าใจในสังขารม	/	/	/	/	/	/	๑๒. กลุ่มกิจกรรมงานศพ	เพื่อสงเคราะห์ชุมชนและ ความเข้าใจในสังขารม		
๑๓. กิจกรรมการถวาย อุปัฏฐาก	เพื่อแสดงการบำรุงเอาใจใส่	/	/	/	/	/	/	๑๓. กิจกรรมการถวาย อุปัฏฐาก	เพื่อแสดงการบำรุงเอาใจใส่		
๑๔. กิจกรรมเทศกาลี ประเพณี	เพื่อสนับสนุนการสืบทอด วัฒนธรรม	/	/	/	/	/	/	๑๔. กิจกรรมเทศกาลี ประเพณี	เพื่อสนับสนุนการสืบทอด วัฒนธรรม		
๑๕. กิจกรรมสาธารณ ประโยชน์	เพื่อบำเพ็ญสาธารณ ประโยชน์	/	/	/	/	/	/	๑๕. กิจกรรมสาธารณ ประโยชน์	เพื่อบำเพ็ญสาธารณ ประโยชน์		

ป. = พระไตรปิฎก ล. = ล้านนา